Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 МАРТ 18
Харагшан туулай hарын 15
СРЕДА
гарагай 4
№ 53 (17412)
сэн 6 мүн.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиумдэ

ҮБ ШИИДХЭБЭРИ

...ха, тэндэ ого-
...нэмэс ургуулха
...олон боложо
...ньше ойлгосо-
Эдеэ хоолой
...н боложо бай-
...та энэ бүриншье
...ом. Иимэ арга
...үгэхэ болоhон
...ан-Удын судна
...лектромашина»
худалдэмришэд
...ар уттаа hэн.
...н баярынь ба-
...н. Арадай де-
Прибайкалиин
...дай президиу-
...үгэхэ гэhэн
болоулhан
Верховно Сове-
...эйн эдэ дэмэтэй
...ликын парла-
...зүб шиидхэбэ-
...о-газар үгэхэ
...модоной ото-
...р зондо үгэхэ
...хуулита бэшэ
...хэдэ, Прибай-
...дай президи-

...СИ ХҮДЭЛЖЭ ЭХИЛЭЭ

...й Верховно Со-
...ин дээрэ Рос-
...ин Конституц-
...Хуулиин), Фе-
...эйн проект
...аалагданхай.
...шухала асуу-
Тэрэниие hай-
...холын хараа-
...эйнhэ, рес-
...йдал, Феде-
...ративна республика,
...областнуудай харил-
...рэнэй харил-
...а байна. Ушар
...хуудалие hай-
сесси дээрэ
...гэрэр зүбшөө-
...ин дэдэшэлүү-
...ин тула арадай депутадуудhаа бүридэhэн комиссии Верховно Советэй Президиум байгуулба. «Россин Федерациин Конституциин проект тухай», «Федеративна Хэлсээнэй проект тухай» Буряадай ССР-эй Верховно Советэй тогтоолнуудай проектнуудые энэ комиссии бэлдэхэ юм. Тус комиссиин бүридэлдэ Л. В. Потапов, Е. А. Авдеев, М. Д. Ангархаев, Н. М. Белоколодов, Д. Р. Гнеушев, Л. Ч. Нимаева, Н. Т. Павлов, В. В. Саржан, Л. Д. Турбянов, В. В. Устинов, О. Б. Хомутов, Г. К. Языков гэгшэд оруулагдаа.

ДЭМЖЭГДЭБЭ

Байгалай региональна экологическа парламент байгуулха тухай арадай депутадуудай Эрхүүгэй областной Советэй Экологиин, байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглтаараа хэрэглэлгын асуудалнуудай талаар комитедэй үүсхэлые манай республикин Верховно Советэй иимэ комитедэй түрүүлэгшэ Ю. Ф. Ефремов дэмжэхые дурадхаба. Энэ парламентын бүридэлдэ Буряадай, Эрхүүгэй областиин арадай депутадуд орохо юм. Байгал шадархи социально-экологическа асуудалнуудай талаар уласхоорондын түбэй президент В. Е. Викулов иимэ парламентын хэрэгтэй байhые тэмдэглээ.

Комитедэй заседани дээрэ үгэ хэлэhэн Верховно Советэй Президиумэй гэшүүд энээниие дэмжэхэдээ, баhал өөhэдынгөө hанамжа хэлэhэн байна. Тиихэдээ Байгал далайда хабаатай асуудалнуудые Россиhаа таhалан хаража болохогүй гээд хэлээ.

Иигэжэ республикын Верховно Советэй Президиумэй абаhан тогтоол соо иимэ парламент байгуулхые дэмжэхэ гээд хэлэгдээ.

ФЕСТИВАЛЬ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ

«Азиин—Номгон далайн оршондохи оронуудай студентнэрэй уласхоорондын фестиваль үнгэргэхэ тухай» тогтоол Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Президиум абаба. Дэлхэйн монгол угсаата оронуудай студентнэр байгша оной август hарада манай Улаан-Үдэдэ сугларха юм. Нэрлэбэл, Японой, Голландиин, Франциин, Швециин, Чехо-Словакиин, Корейн, Хитадай, США-гай, Великобританиин, Монголой, Германиин, мүн Туваагай, Хальмагай, манай республикын студентнэр энээндэ хабаадаха болоно.

Иимэ сагта фестиваль үнгэргэхэ арга бии гээшэ гү? Айлшадhаа байха өөhэдынгөөшье эдеэ хоолоор хангажа шаданагүй бэшэ гүбди? Гэбэшье иимэ арга олдоо гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Энээниие үнгэргэхэ хэрэгтэ республикымнай олон предприятинууд, эмхи зургаанууд, манай болон хариин гүрэнүүдэй олзын хэрэг эрхилэгшэд спонсорнууд болоо. Нэрлэбэл, «Гэсэр» компани, «Тамир», «Викторина», «Солитон», Паамин Иимэд (МНР) фирмэнүүд, акционернэ бүлэгүүд, брокерско фирмэнүүд болоно.

Урдань табигдаhан программаар тухайлхада, энэмнай ганса найр наадан болохогүй, бүтэмжэтэй хөөрэлдөөнүүд үнгэргэдэхэ, хэлсээнүүд баталагдаха байна. Ерээдүйн бизнесменүүдые, мэргэжэлтэдые өөhэдынгөө гүрэнүүдтэ hургаха гаргашануудые абахые хариин гүрэнүүдэй спонсорнууд дурадхаа. Энэмнай студентнэрэй болон залуушуулай хүдэлөөнэй хүгжэлтэдэ, хэрэг бүтээлгын холбоондо түрүүшын алхам болохо байна.

С. СЕЛИВРА.

Буряадай ССР-эй Верховно Советэй, Министрнүүдэй Советэй, профсоюзуудай Советэй хандаhан

ХАНДАЛГА

Республикын аграрна секторэй хүдэлмэрилэгшэд хабарай тарилга үнгэргэхые бэлдэжэ байна. Тэрэнэй хэр зэргээр үнгэргэдэhэнhөө ерээлүйи ургаса сэхэ дулдыдаха юм. Энлэhээ республикымнай хүн зондо хэрэгтэй эдеэ хоолой зүйлнүүд: хилээмэн, хартаабха, овощ болон мал ажалай продуктнууд баhал дулдыдаха.

Запасной частьнуудай, түлишын болон тоhодолгын материалнуудай яаха аргагүйгөөр үнэтэй болоhон, ажахы эрхилэлгын мэлэгдээгүй орёо байдалда хабарай тарилга эхилхэнь. Энэмнай удаан болзорой хүдэлмэри бэшэ ха юм даа. Тиимэhээ эмхидхэл hайнтайгаар, үндэр бүтээсэтэйгээр хүдэлхэ хэрэгтэй. Хүдөөгэй магазинуудта түрүүшын ээлжээндэ хэрэгтэй эдеэ хоол, промышленна эд бараан хомор байhан ушар байдал бүри шахардуу болгоно. Иимэ үедэ тэдэниие дэмжэхэ, туhалха гээшэ ехэ шухала.

Ушар тиимэhээ 1992 оной февралиин 27-до болоhон рескомой пленумэй даалгабаряар агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай реском республикын Верховно Советтэ, Правительствада, Буряадай профсоюзуудай советтэ хандажа, хабарай тарилгада хабаадажа байhан зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр: хилээмээр, макарон болон түрпээгээр, саахараар, сайгаар, тамхяар, түрүүшын ээлжээндэ хэрэгтэй эд бусад бараагаар хангахые гуйна.

Тэрэшэлэн Буркоопсоюзда, Худалдаа наймаанай, Элүүрые хамгаалгын, Соёлой министерствэнүүдтэ, «Бурятбытсоюз» нэгэдэлдэ, тэдэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай гэшүүдтэ хандажа, хабарай тарилгын үедэ механизаторнуудые хангаха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадахыень гуйнабди.

Буряадай ССР-эй агропромышленна предприятиин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай реском.

ТЕАТРНУУДАЙ ШЭНЭ НЭГЭДЭЛ

Уржадэр республикын Соёлой министерствадэ пресс-конференци үнгэргэгдэбэ. Олондо мэдээсэл тараадаг албануудай хүдэлмэрилэгшэд тэрээндэ уригдаhан байна.

Буряадай ССР-эй соёлой министр Н. Ю. Мадуев оролто үгэ хэлэжэ, пресс-конференциие нээхэ зуураа:

— Hаяхан манай оперо болон баледэй театрта монгол композитор Ц. Нацагдоржын «Үүлэн заяа» гэжэ уянгата-драматическа оперо ехэ амжалтатайгаар табигдажа, аха дүү буряад, монгол арадуудай харилсаанай улам хүгжэжэ байhые гэршэлбэ,— гэжэ мэдүүлбэ. — Удахагүй Улаан-Баатарай театрта «Энхэ-Булад баатар» гэжэ оперо табигдаха юм. Юрэнхыдөө Буряадай болон Монголой оперно, мүн драмын театрнууд хоорондоо нягта харилсаатай болоhоор үнинэй. Буряадай дуу, хатарай «Байгал» ансамбль 50 жэлэйнгээ ойе ерэхэ намартаа тэмдэглэхэ юм. Тиимэhээ ансамбльдамнай Монголой мэдээжэ мэргэжэлтэд уригданхай. Буряадай зургаан бэлигтэн Улаан-Баатарай ураи hайханай училищида hуража байнхай. Монголой хүгжэмэй инструментнүүдэй мастернууд манай ураи hайханай коллективүүдые морин хуур, ятаг, мүн бусадшье хүгжэмэй хэрэгсэлнүүдээр туhалжа байдаг.

Эдэ харилсаануудай жэшээ дээрэ үндэhэлэн, манай хизаарай оперо болон баледэй театрнуудай Азиин-Сибириин нэгэдэл байгуулагдаба. Красноярск хотын оперо болон баледэй театрай директор Е. С. Бузин, Улаан-Баатарай оперо болон баледэй театрай режиссер Л. Эрдэнэбулган, Яхадай (Саха) ССР-эй оперо болон баледэй театрай директор Г. Г. Мисников болон бусад нүхэд тэрэниие эмхидхэлгын суглаанда ерэhэн байгаа.

Оперо болон баледэй театрнуудай Азиин-Сибириин нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэд нэрлэгдээ. Тиин президентээр СССР-эй арадай артист К. И. Базарсадаев, вице-президентнүүдээр Е. С. Бузин (Красноярск), Э. Эрдэнэбулган (Улаан-Баатар) гэгшэд hунгагдаа.

Дурсагдагша нэгэдэл хадаа саашадаа уласхоорондын удха шанартай болохо байна. Энэ нэгэдэл Сибирь болон Алас-Дурнын хизаарнуудай, мүн Азиин түбиин оронуудай, онсолбол, Хитадай, Корейн, Японой хүгжэм, дуута театрнуудай анхарал татаха. Тиигэжэ олон ондоо үндэhэ яhатанай түлөөлэгшэд дуушаа бэлигтэй, гүйсэдхэлгын шадабритай нүхэдөө нэгэдэлэйнгээ хамтын хэлсээгээр дэмжэхэ аргатай. Жэшээлхэдэ, байгша оной апрельдэ Улаан-Үдэдэ, май hарада Улаан-Баатарта, июльдэ Красноярск хотодо, харин намарай hүүл hарада Якутск хотодо оперно хүгжэм, дуунай фестивальнууд болохо юм.

Б. НАМДАКОВ.

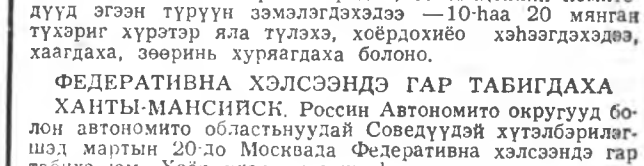

БҮРИДХЭЛДЭ АБАЖА ЭХИЛЭЭ

МОСКВА. Мартын 15-най үглөөнэй 10 сагhаа урданай СССР-эй арадай депутадуудай зургаадахи (онсо) съездэй хабаадаха хүнүүдые тон нюусаар бүридхэлдэ абажа эхилээ. «Москва» гостиницада байрлаhан съездын эмхидхэлэй комитет «съездын делегадууд ондоо газарта бүридхэлдэ абтана» гээд мэдүүлнэ. Мүн тэрээн тухай мэдээсэлнүүд мүнөө дээрээ тараагданагүй.

Хэрэгтэй хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхын тула съездын эмхидхэлэй комитет хэдэн зал хэлсээнэй ёноор арендэдэ абаа гээд урданай союзай арадай депутат Виктор Алкснис хэлэнэ. Гэбэшье баталhан хэлсээгээ болоулагты гэжэ эдэ байрануудай эзэдтэ дээрэhээ шанга захиралта үгтэhэн байна. Үгы hаатнай, ажалhаатнай гаргахабди гэжэ байгаад занахашье ушарнууд дайралдана. Бидэ үшөө хэдэн газар олообди, гэбэшье тэдэниие нэрлэнэгүйбди. Съезд үнгэргэхэ газар тухай журналистнуудта hүүлдэнь мэдээсэхэбли гээд Виктор Алкснис тэмдэглэнэ.

Съезддэ хабаадагшад шэнэ правительство бүридхэхэ болон шэнэ Президентые hунгаха hэдэлгэhээ арсаhан байна.

МҮНГЭН ЯЛААР ХЭhЭЭГДЭХЭ

КАЗАНЬ. Татарстан Республикада үндэhэ яhатанай хоорондо хёмороо дэлгэрүүлhэн хүн 500-hаа 2000 түхэриг хүрэтэр яла түлэхэ, уголовно харюусалгада хүртэхэ болобо. Республикын Президент Минтимер Шаймиевай Указаар энэ хэмжээн тодорхойлогдоо.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, хэблэлнүүд болон дамжуулгануудай авторнууд онсо харюусалгатай байха. Үндэhэ яhатанай адли тэгшэ эрхые эдэлhэн газетэ гү, али радио, телевиденийн комитедүүд эгээн түрүүн зэмэлгдэхэдээ —10-hаа 20 мянган түхэриг хүрэтэр яла түлэхэ, хоёрдохиёо хэhээгдэхэдээ, хаагдаха, зөөринь хуряагдаха болоно.

ФЕДЕРАТИВНА ХЭЛСЭЭНДЭ ГАР ТАБИГДАХА

ХАНТЫ-МАНСИЙСК. Россин Автономито округууд болон автономито областнуудай Советүүдэй хүтэлбэрилэгшэд мартын 20-до Москвада Федеративна хэлсээндэ гар табиха юм. Хоёр үдэр үргэлжэлhэн суглаан дээрэ иимэ шиидхэбэри абтаhан байна.

Россин Федерациин арадай депутадуудай болохоёо байhан съезд дээрэ Россин шэнэ Конституци баталан абахын тула энэ шиидхэбэри онсо шухала удха шанартай гээд хэлсээнэй проектын авторнуудай нэгэн, энэ уулзалгада хабаадаhан Рамазан Абдулатипов тоолоно. Федераци дотор эрхэ түлөөлэлгэ тааруулан хубаарилха асуудал хадаа Үндэhэн Хуулиин проектын эгээл орёо хуби болоно гэжэ мэдээжэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ Ханты-Мансийскда байгуулагдаhан Россин автономинуудай ассоциациин шухала документнүүд суглаан дээрэ мүн лэ зүбшөн хэлсэгдээ. Ассоциациин устав, эмхидхэн байгуулгын хэлсээн баталан абтаhан байна.

ХЭЛСЭЭН БАТАЛАГДАБА

МОСКВА. Дулдыданги бэшэ үгрэнүүдэй хамтаралай гэшүүд үгрэнүүдэй правительствануудай толгойлогшонорой Советэй Москвада болоhон суглаанда хабаадагшад урданай ССР Союзай дотоодын үри түлэхэ ёно гуримууд болон онол арганууд тухай хэлсээ баталба. Урданай СССР-эй эрхэгэдэйнгээ урда абаhан уялгануудые мүнөө тэрэ зангаарнь дамжуулха хэрэгтэй гээд баталан абтаhан документ дотор хэлэгдэнэ.

Документдэ гараа табиhан гүрэн бүхэн өөрынгөө газар дэбисхэр дээрэ урданай ССР Союзай гүрэнэй үриие түлэхэ талаар уялга арад зонойнгоо урда абаба, СССР-эй бүридэлдэ ородог байhан аад, мүнөө Дулдыданги бэшэ гүрэнүүдэй хамтаралай гэшүүн бэшэ гүрэнүүдэй толгойлогшонорто хэлсээндэ хабаадагшад хандажа, хамтаралай гэшүүд болохыень уряалаа.

КОМИТЕТ БҮРИДХЭГДӨӨ

МОСКВА. Дулдыданги бэшэ гүрэнүүдэй хамтаралай гэшүүн-гүрэнүүдэй правительствануудай толгойлогшонорой Советэй дэргэдэ сэрэгшэд-интернационалистнуудай хэрэгүүдээр комитет бүридхэгдэжэ, Москвада байрлаха болобо. Тэрэ сэрэгшэд-интернационалистнуудай хэрэгүүдээр урданай СССР-эй Президентын дэргэдэхи комитедэй орондо бүридхэгдэhэн байна. Тус комитедэй түрүүлэгшээр Руслан Аушев томилогдобо.

Интернациональна уялгаяа дүүргэhэн хүнүүдые социальна талаарнь хамгаалха, сэрэгшэд-интернационалистнуудай ба тэдэнэй бүлэнэрэй гэшүүдэй ажабайдалай эрхэ байдал hайжаруулха талаар гүрэнэй болон нийтын эмхинүүдэй шиидхэбэринүүдые абаха, эдэ эрхэтэдтэ туhалха гүрэнүүд хоорондохи программа зохеон найруулха ба бэелүүлхэ, тэдэниие ашаг үрэтэй нийтын, ажахын ба худалдаа наймаанай ажал ябуулгада хабаадуулха талаар хэмжээ ябуулганууд ажабайдалда нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ тус комитет туhалха уялгатай.

ЭРДЭМТЭД ОЛОШОРХО

БАРНАУЛ. Алтайн гүрэнэй агроуниверситедэй дэргэдэ кандидадуудай диссертаци хамгаалха талаар совет байгуулагдаа. Барнаулай, Красноярскын ба Томскын эрдэмэй докторнууд болон профессорнууд тэрэнэй бүридэлдэ ороhон байна. Хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат болохо дуратайшуул урдань түрэл нютагhаа холо—Москва, Новосибирск, Омск, Алма-Ата хотонуудта диссертацияа хамгаалха баатай болодог hэн.

Түрүүшын хоёр диссертаци хамгаалагдаад байна. Новосибирскэ областиин болон Алтайн хизаарай хэдэн багшанар ба эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд мүн лэ хүдөө ажахын эрдэмэй кандидадууд болоо.

АША ТУhАТАЙ ХЭЛСЭЭН

УЛЬЯНОВСК. Россин хүсэтэ ТУ-204 лайнернуудта англи двигательнууд табигдадаг болохонь. «Роллс-Ройс» компани болон Ульяновска авиационно-промышленна комплекс байhан аад, акционернэ «Авиастар» бүлгэм болоhон эмхинүүдэй хоорондо баталагдаhан алишье таладаа аша туhатай хэлсээнэй гол удха иимэ юм. Хэлсээнэй ёноор, «Авиастар» болон «Роллс-Ройс» компанинуудай тэмдэгтэй агаарай түрүүшын онгосонуудые байгша оной сентябрь соо хилын саагуур худалдажа захалхаар хараалагдана.

ДОЛЛАРОЙ СЭН ДЭЭШЭЛНЭ

КИШИНЕВ. Молдоводо ород мүнгэнтэй сасуулхада, американ долларой сэн улам дээшэлнэ. Мартын 5-най байдалаар республикын гадаадын экономическа банк хүн зонhоо 1 доллар 92 түхэригөөр худалдажа абаад, 98 түхэригөөр худалдажа байгаа. Харин герман 1 маркые гадаадын Молдовын экономическа банк 56,11 түхэригөөр худалдажа абаад 9,7 түхэригөөр хүн зондо худалдана.

Гадна худалдан абагшадынь наймаашадhаа hураггүй олон гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Түл абалга—харюусалгатай хаhа

АМЖАЛТА ХҮСЭНЭБ

Иисэнгэ нуурай хойто бэедэнь эндэхи совхозой хонидой отаранууд түбхинэнхэй. Эдэ отарануудай табаниинь эхэ хонид юм. Тэндэ дүй дүршэлөөр баян, түрэл нютагтаа суутай болоhон хонишод хүдэлдэг. Тэдэнэрэй дундаhаа эгээл залууень абаад хэлэбэл, Гарма-Доржо гэр бүлөөрөө хонин hүрэг амжалтатай харуулна. Гарма-Доржо Туяана хоёр үнгэрэгшэ жэлдэ эмэ зуhагуудые даажа абаhан байха юм. Энэ хүлгөөтэ хүндэ үе сагта эдэ залуушуул юундэ хонидой отара даажа абаба гээшэб гэлдэhэн зугаа гараhаншье байжа магадгүй.

Эдэ хоёрнай малшадай гэр бүлэдэ түрэhэн хадаа, бага балшар наhанhаа хони туулсаhаар үндыжэ, хонин hүрэг гээшые hайн мэдэхэ болоhон залуушуул ааб даа. Владимир Дамбаевич Цыденовэй бүлэ бүхы наhаараа шахуу хонин ажалда хүдэлhэн, аймаг соогуураа солотой болоhон айлайхи байха. Эдир залуу наhанhаа баабай, эжынгээ мэргэжэлыень hайса шудалhан Гарма-Доржо бэеэ даагаад, хонидой отара даажа абахадаа, ороhоошье гэдэргээ сухаряагүй. Юундэб гэхэдэ, Туяана нүхэрынь, баhал хонишоной бүлэдэ түрэжэ, өөдөө болохоhоо хойшо энэ ажалые hайн мэдэхэ hэн. Туяанын гэртэхин Хандуевтан нютагайнгаа бэрхэ хонишодой нэгэниинь байhан аад, наhанайнгаа амаралтада гараhхай. Эхэнь Цырен-Дыжит Мерхиновна Ажалай Алдар Солын III шатын ордендо хүртэhэн габьяатай. Тиигээд суута хонишод үхибүүдэйнгээ инаг дуранай hэшхэлээр гэр бүлэ болохо гэхэдэнь, ехэ баярай оршон байдалда түрэ хурим хэжэ, айл аймаг болгоhон байна. Эдэ залуушуул удааншье болонгүй, нёдондо жэлдэ хонишод болохо байhанаа мэдүүлхэдэнь, гэртэхидынь баярлаhандаа, байhанаараа хамhалсахабди, үхибүүднай зүб шиидхэбэри абаа гэжэ хани халуунаар дэмжээ бэлэй.

Би hаяхан Иисэнгын совхозой залуу хонишодтой уулзажа, хөөрэлдэбэб, танилсабаб, ажалаарнь hонирхобоб. Хонидой байрануудынь, хото хорёониинь шэнээр hэльбэгдэнхэй. Эзэн янзаар үбhэ, hолоомоёо, мүн бэшэшье тэжээлээ обоолhон, сомоhон байна. Үлүү юумэн гэжэ эндэ үгы. Хашаа соонь хуурай, дулаан. Хун сагаан хурьгад мааралдан, эхээ үгылэн, нэрьеэ табилдан, хорёонууд соогуураа гүйлдэнэ. Нэгэ бага төмошог хурьгадынь ханаараа уяатай байhан хоншуу үнэртэй үбhэ зулгаанад. Бүлеэн уhан, мүн бэшэ хооллонь нэмээгдэhэн мел, үнэhэн, талхан, дабhан гэхэ мэтэ модон тэбшэнүүд соо хээтэй байхань харагдана.

Гарма-Доржоhоо ажал тухайнь hурахадамни:

— Мэдэhэн ажалаа хэжэ ябахада, hонин ааб даа. Туяана бидэ хоёр хониной хашаа соо гэхээр өөдөө болоhон зон гээшэбди. Мүнөө жэлдэ багасага мэгдэн алдаабди. Эгээл сүлөөгүй үедэмнай хадамуудни ерэжэ, түл абалгадамни хамhалсажа, ехэхэн туhаламжа үзүүлээ. Баабайтамни маанадаа hаяхан эрьеэд ошоо. Өөhэдөө хэды ажалгайшье hаа, үхи хүүгэдтээ hанаагаа зобожол ябана ха юм. Хурьга абалгаар түсэбөө дүүргээбди. Энэмнай түрүүшынхээ түрэhэн эмэ зуhагууд шуу. Ехэл хүндэ байгаа. Теэд гэртэхинэйнгээ туhаламжаар Туяана бидэ хоёр түл түрэсээ яhала hайн абаабди. Мүнөө энэ хабарай хатуу хоёр hара удамнай хүлеэнэ. Энээниие hайн дабажа гараа hаа, зориhондоо хүрэхэ hэмди. Тэжээлнай хүрэхэ ёнотой. Юуншье hаа, дулаан тээшээ сагнай эрьебэ ха юм,—гэжэ Г-Д. В. Цыденов хөөрэнэ.

Амжалтатай хүдэлжэ, нютагайнгаа түрүү хүнүүдэй зэргэдэ гарахыень залуу хонишодто хүсөө hэм.

Э. БУДАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ахалагша хонишон Г-Д. В. Цыденов.
Авторай фото.

Яруунын район.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ

2-дохи нюурта

В. Цыренжапов: «Аргыень олохые оролдонобди».

Ц. Чойропов: «Предприяти, тэрэнэй үүргэ тухай».

3 дахи нюурта.

С. Ринчинов: «Хүдөөгэй соёлой гуламтада».

4-дэхи нюурта.

Соёлой hонин. Буряад нэрэнүүдэй тайлбаринууд.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ажалай үдэр

ГААРАА ЗУУТАН БОЛОХООР

...хондо түл абал-
...ха түгэсхэ дү-
...мэдэгдэгдэр, рай-
...ин шодой нэгэн
...ар отарынхид
...н бүриhөө 130
...ин үлүүлжэ байна.
...ивай, Б. Жиг-
...митовэй, М. Минуевай, А. Шагдаровай, Ю. Самбуевай отарануудта зуун эхэ хонин бүриhөө зуунhаа дээшэ хурьгад абтанхай. Ажахын хонишодой бусад отаранууд мүн лэ зуутанай хилэ дабаха дүтэлөө.

В. ЦЫРЕНОВА.

ГҮҮДЫНЬ ДЭЭШЭЭ

...лынуудай дун-
...алец» колхо-
...ин фермэнүүд
...ийлэдбэринхэ
...бэрн амжалта-
...шадаhан бай-
...шад бүхыдөө
...ну hаажа, тү-
...цент дүүргөбэ.
...ые ондо мүү
...хэ, амжалта
...нхэй.
...ы декабрь
...бүхыдөө 600
...баhан hаа,
...hарада тэрэнээ
...гүргэhэн бай-
...ерээр хэйшан
...ина дээшэлүү-
...лээб гэбэл, үнгэрhэн hарада колхозой олохоо үнөөд түрөө. Карымскын hү hаалиин фермын hаалишад илангаяа даалгадаhан үнөөдээ hайнаар харуулhалжа, үбэлэй hарануудай туршада тэдэнэйнгээ ашаг шэмыень нэмээжэ шадана. Жэшээлхэдэ, эндэ январь hарада үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 226 килограмм hүн абтаhан байна. Энэ үрэ дүн Турунтаевай, Иркилигэй hү hаалиин фермэнүүдэй туйлаhан дүнгүүдhээ хоёр дахин дээшээ болоно.

Вл. ЖИГЖИТОВ.

Прибайкалиин район.

ШЭНЭ ҮҮЛТЭРЭЙ МАЛТАЙ БОЛООД...

Хэр үгhаа хойшо манай районой ажахынуудта гол түлэб нютагай буряад үүлтэрэй, мүн hарлаг, хайнаг үхэр үсхэбэрилэгдэдэг гээшэ.

Эдэ малай үүлтэрые hайжаруулжа, бэеэр томо, мяхалиг болгохо тухай ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд үнинэй бодомжолдог, тодорхой хүдэлмэришье хэдэг ааб даа.

Жэшээлхэдэ, хоёр-гурбан жэлэй саана эндэхи «Коммунизм» колхоз Яруунын районой Нарhатын болон Яруунын совхозуудhаа мяхалиг герефордско үүлтэрэй нэгэ бүлэг эмэ буруунуудые бухатайнь худалдажа абаад асарhан юм.

Энэ үүлтэрэй үхэрнүүдээ даб дээрэ нютагай малтай холингүй амяарынь гүүртэ болгожо, тэдэниие хуушанай эрдэмтэ зоотехник К. Х. Сандаковто даалгажа үгөө hэн. Тэдэ малнуудые тушаажа абаhаар Ким Халзанович өөрынгөө мэргэжэлые орхижо, мал адуулагшын хүндэ хүшэр ажалда ороходоо, холын гүүртэдэ нүүгээ бэлэй.

Тиигэбэшье Аха нютагай байра байдалда, үбhэ тэжээлдэ таараагүй, үндэр хадын үбэр боорнуудта бэлшэжэ үзөөгүй үхэрнүүдые адуулха гээшэ хүндэхэн хэрэг байhаннинь мэдээжэ. Анханhнь дүй дүршэл, хүсэл зоригынь, зүрхэнэйнь hанаан нэгэдэжэ, ажал дээрэнь амжалта асараа.

Hаяхан малшадай гүүртэдэ герефордско үүлтэрэй гунжадынь түрэжэ, түрүүшын тугалнууд бии болоод, ажал дээрэнь үшөө ехэ ажал нэмэбэ.

Харин колхозой үгы болоожо, ассоциаци гү, али ондоо нэрэтэй шэнэ хамтын эмхидэл болобошье hаань, энэ гүүртын үнеэдые hалгаажа, олон ондоо гүүртэнүүд дээгүүр хубаарилангүй сөбэр зандань үсхэбэрилхэ, нэгэл газарта байлгаха хэрэгтэй гэжэ ажахын хүтэлбэрилэгшэд бодомжолно.

Тэрэ hанаанайнь хүсэлдөө hаань, эндэhээ тарган мяхан гүрэндэ ехээр туршаагдаха аргатай болохо.

«Коммунизм» колхозой Шамхаг гэжэ нэрэтэй үбэлжөөндэ байhан малшан К. Х. Сандаковтонойдо түл абалган түлэг дундаа.

О. БАЛДАНОВА.

Ахын район.

Советдүүдэй ажабайдал

АРГЫЕНЬ ОЛОХЫЕ ОРОЛДОНОБДИ

Барилгын бирахаяа болиходо, экономико дохоло дохолоһоор доройтон унадаг гэһэн ябаган үгэ бии юм. Энэмнай мүнөө миин үгэ бэшэ, харин бодото ажабайдалыемнай харуулһан оньһон үгэ болошоо ха. Энэ мүнөө барилгын байдалай бирагуй болоһые харуулһан тоо, баримтануудые сэгнэхэдээ, дэлгүүрэй харилсаанда шэлжэн оролготой холбоотой гүнзэгы удха шанартай хубилалтануд боложо байна гэжэ тобшолхоор. Нэн түрүүн гэбэл, барилгын материалнууд, барилга өөрөө үнэтэй болоо. Хоёрдохёор, агроснабай талаар үгтэдэг барилгын хэрэгсэлнүүд эрид хороо. Тиимэһээ гэр байра, үйлэдбэриин шэглэлэй барилгануудые хэхын тула нютаг дээрэхи нөөсэ баялигуудые бэдэрхэ, хэрэглэхэ саг тулажа ерэбэ гээшэ ха. Болбосон түхэлтэй хоёр дабхар гэрнүүдые үргэнөөр баридаг байһанаа тэрээнһээ арсабабди. Хубиин хамһабаринь ажахы эрхилхэ арга боломжо хүн зондо олгохоёо буусатай гэрнүүдые бариха гэжэ шиидэбэбди. Сагай эрилтэ тиимэ болоо гээшэ ааб даа.

Энэ талаар «Коммунизм» колхоздо жэшээнүүд яһала олдохо. 12-дохи табан жэлэй хугасаа соо жэл бүри гурбан айл үмсэдөө гэр барижа ороһон байна. Мүнөө дүшөөд колхозник өөһэдтөө гэр бодхоожо байнхай. Үмсэдөө гэр бариха дуратайшуулые түрүүлэгшэ Л. Д. Цыбикжаповагай толгойлһон колхозой правлениин али болохоор дэмжэһэнэй ашаар барилга үргэдэнхэй гээд тайлбарилтэй. Бэлэдхэгдэнэн модо ой соохоо зөөжэ гаргахын тула колхоз, транспорт үгэдэг, тэрэ модыень пилорама дээрээ хүреедүүлдэг, элбэг бэшэшье һаань, колхозойнгоо нөөсэнөө хирпиисэ, шифер, хадааһа худалдадаг юм. Һайниинь гэхэдэ, колхозой шадабаритан өөһэдынгөө хүсөөр хадааһа үйлэдбэрилдэг болоо. Гэр баригшадта колхоз мүнгэ үгэнэ. Барилгын хэрэгэй нимэ дэмжэлтэтэй байхада, урагшатайгаар ябаагүйдэнь аргагүй юм.

Аймагтамнай үмсэдөө гэр барилга «Победа», «Дружба» колхозуудта, бусадшье ажахынуудта яһала үргэнөөр ябуулагдана. Барилгын барагаар ябажа байһан энэ шэглэлнэй мухардашаха аргатай. Ажабайдалай үнэ сэнтэй болоходо, хүнүүд барилга хэхэеэ зүрхэсэхэгүйл ха. Тиимэһээ үмсын барилгые урмашуулха зорилготойгоор райгүйсэдком хэмжээнүүдые абажа эхилэнхэй.

Нэгэдэхеэр, үмсэдөө гэр баригшадые урмашуулха хэмжээнүүдые России правительство абажа байнхай гэжэ хүг зондо ойлгуулаабди. Хэрбээ үмсэдөө гэр бариха зорилготойгоор урьһаламжа абаһан хүн банкда үриеэ түлэжэ дүүргэтэрээ олзо оршын налог түлэлгэһөө сүлөөлэгдэхэ юм. Гэрэйнгээ барилга дүүргэмсээрээ урьһаламжын түлөө процентынь хэмжээн хоёр дахин хороогдохо болоно. Хоёрдохёор, барилгын материалнуудаар түрүүшын ээлжээндэ хангаха хэрэгые эмхидхэхэ, мүн бусад хэмжээнүүд хараалагдана.

Хүн зоной эзэлжэ байһан гэрнүүд түлбэригүйгөөр үгтэхэ гэһэн һуурал суугай худал байһые России хуули баталба. Тэрэ хуулиин ёһоор, гэрэйнгээ түлөө ёһын тэдысэ түлбэри оруулха бэшэ, харин эзэлжэ бэйһан гэрэйнгээ шанарһаа, бүхы талмайһаань дулдыдажа, схэ байха буриньбүри горитой мүнгэ түлэхэ хэрэгтэй. Тиигэжэ гэр байрын дэлгүүр байгуулха хэрэгтэ дүтэлбэ хабди. Мүнөө хүн бүхэн гэр байра арендээр худалдажа абаха гү, али үмсэдөө бариха гү гэжэ өөрөөл шиидхэхэ зэргэтэй. Гэхэ зуура гэр барижа эхилһэн хүнүүдтэ дурааринь буусын газар таһалжа үгэнэбди.

Һэргэн хүгжэжэ эхилһэн бага һуурин тосхонуудта онсо анхарал хандуулагдана. Нарһатын совхозой хоёрдохи отделениихидэй аминдаа бэеэ дааһан колхоз болохомнай гэһэн мэдүүлгыень райгүйсэдком түргэн баталаа һэн. Тиигэжэ Догно һууринда «Улаан Туяа» гэжэ колхоз тогтонхой. Амяараа гарахынь урда тээ 200 үнсэнэй багтаамжатай малай байра урид баригдаһан юм. Шэнэ колхоздо гараж, нефтебаза, элдэб складууд хэрэгтэй. Тиимэһээ капитальна барилга хэхыень райагропромсоюз 340 мянган түхэриг колхоздо үгэнэн байна. Мүнөө тэндэ хоёр квартиратай гурбан гэрэй, ниитын баанинь барилга эхилэнхэй.

Улхасаада, совхозой түб Гондо һууринда, барилга һайнаар эрхилэгдэнэ. Фельдшерско-акушерскэ пункт, библиотекэ баригдаа, радиорелейнэ хэлхеэ холбсон һэльбэн шэнэлэгдээ. Нёдондо гурбан шэнэ гэр баригдажа, толлогдоһон байна.

Нарһатын совхозой хоёрдохи отделениин түбхинэһэн Үхэр гэжэ нютаг ехэ харгы замһаа хажуу оршоһон тула бааһал орхисооной байһан юм. Магазин, хүүгэдэй саад байхагүй, гэр байрашье дуталдадаг һэн. Ологой оролдоогоор мүнөө тэндэ магазин, хүүгэдэй саадшье нээгдэнхэй, хоёр байшан гэр баригдажа, ашаглалгада үгтөө.

Бааһал тиимэ байдалтай Үлзытэ һууриннаа хүн зон ондоо нютагуудруу нүүдэг болоһон байгаа. Гэрэй эзэн эхэнэрнүүдтэ ажалшье олдодогүй һэн. 100 үнсэнэй багтаамжатай, тэжээл буйлуулдаг цехтэй фермын, эбэртэ бодо малай баазын баригдаһаннаа хойшо тэндэ ажабайдал шэнээр бурьялжа эхилээ. Бүхы зон ажалтай болоо. Колхознигуудта хоёр гэр баригдажа үгтөө.

Загаһашадай ажаһуудаг Гараам, Тулдуунай совхозой Шэрэнги мэтын бага һууринуудта мүн лэ ажабайдал һайн тэзшээ хубилжа эхилээ. Һүүлэй хоёр жэл соо Гараамда хоёр квартиратай дүрбэн гэр бүтээгдээ, хүүгэдэй саадай шэнэ гэр баригдажа байна, хуушаниинь һэльбэн шэнэлэгдээд, эхин һургуули болгогдохо юм. Энэл хугасаа соо Шэрэнги һууринда эхин һургуули, хүүгэдэй саад, 14 гэр баригдаа.

Гэр байрын, үйлэдбэриин болон ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын байшангуудай барилга гүрэнэй талаар ябуулагдана. Гэбэшье олонхинь колхоз, совхозой хүтэлбэрилэгшэдэй үүсхэлээр хэгдэнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Барилгын худэлмэриин горитой хубиие подрядчигууд болохо «Дорожник», «Лесник» мэтын лесхозууд, кооперативууд бэелүүлнэ. Мүнөө хаража үзэхэдэ, кооперативууд барилгын гол хүсэн болоод байна. Тэдэ хүн зондо элдэб-зүйлэй хангалга үзүүлхынгээ хажуугаар худөөгэй ажахынуудай захилаар ехэшье, багашье хэмжээнэй барилга хэдэг һайтай. Сэхыень хэлэхэдэ, гүрэнэй барилгын эмхинүүдһээ үлүү ехэ хэмжээнэй худэлмэри бэелүүлнэ. Энэ ехэ хүсэниие бидэ тооложо, адли удха шанартай үшөө шэнэ предприятинуудые эмхидхэхэ зорилго табинабди.

Энэл зорилгоор Яруунын столярна цехэй ба пилорамын үндэнэ һуури дээрэ «Яруына» гэжэ бага предприяти эмхидхээбди. Тэндэ барилгын материалнууд, модол хэрэгсэлнүүд үйлэдбэрилэгдэнэ. Гадна модошо дархашуулай бригада эмхидхэгдэнхэй. Тэдэнэр үмсэдөө гэр баригшадай захилаар гэр бариха, буусынь барилганууды хэхэ, хашаа бариха мэтын ажал хэнэ. Мүн хүн зоной захилаар зуһалангай гэр, баани, дал, гараж бүтээхэ аргатай.

Мүнөө райондомнай бии байгаа «Агропромстройн» МПМК өөрынгөө уялга дүүргэжэ шаданагүй. Зэсреэр, техникээр тулюур байдалтай энэ эмхидэ барилгашад торожо худэлнэгүй, агроснабай талаар юуншье тэрээндэ үгтэдэггүй. Олзогүй энэ МПМК-е тараагаад, орондонь «Дархан» гэжэ бага предприяти эмхидхэбэл, түрүүшээр хүн зондо хангалга үзүүлһээр хүл дээрээ гаража магадгүй.

Анхан райгүйсэдкомуудта «Межколхозстройн» таһагууд худэлэгшэ һэн. Барилгын гүрэнэй захилнуудые бүридүүлгэдэ тэдэл ехэ үүргэ дүүргэдэг байгаа. Худөө ажахын министерствын капитальна барилгын таһагай срондо тэрэниие дахинаа бии болгоо һаа, яаха юм? Юуб гэхэдэ, мүнөө барилгын таһагай худэлмэри хубилжа байна. Тодорхойлбол, район доторхи барилгын гүрэнэй түсэб зохёоно. Мүнөө гүрэнэй захил баалалгын хүсөөр бэшэ, конкурсын эшэ үндэһэн дээрэ хэгдэхэ ёһотой.

В. ЦЫРЕНЖАПОВ.
Яруунын районой захиргаанай гулваа.

Дэлгүүрэй экономико: теориин о

I. ПРЕДПРИЯТ ТЭРЭНЭЙ ҮҮРГЭ Т

Предприяти хадаа бэеэ даангяар ажахы эрхилдэг юр тула эд зөөри, продукци, олзоёо өөрын дураар мэдэ худалдаха аргатай. Дэлгүүрэй эрхэ байдалда элдэб я нуудай тоо олошорно.

Түрүүшын түхэл—**гүрэнэй предприятинууд.** Эдэнэй хубинь һая болотор 98 процентдэ хүрэдэг байгаа. Байн-байн нимэ предприятинуудай тоо 35—40 процент хүрэтэр хорохо хараатай. Гүрэнэй предприятинууд мүнөө болотор хэдэн бүлэг болон хубаарилагдадаг һэн:

а) союзна предприятинууд (урданай ССР Союзай предприятинууд). Гол түлэб транспорт, элшэ хүсэнэй системэ, хэлхеэ холбоон, информатика, атомна промышленность гэхэ мэтэ энэ бүлэгтэ оролсоно.

б) Республиканска мэдэлэй. 1990 ондо эдэ предприятинуудай хуби 23 процентдэ хүрэдэг байгаа. Хүндэ, хүнгэн, эдеэ хоолой промышленностиин предприятинууд бүридэлдэнь ородог юм.

в) Муниципальна эд зөөриин предприятинууд (нютагай Советүүдэй эд зөөри). 1990 ондо гүрэнэй ниитэ эд зөөриин хэмжээнэй 7 процентнь болодог байгаа. Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, ажаһуудалай туһаламжа үзүүлгын, гэр байрын-коммунальна ажахын, соёлой, гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын, гэр байрын коммунально-ажаһуудалай баригдын предприятинууд эндэ оролсоно гээд тодорхойлдогдой.

Гүрэнэй түбэй эд зөөри—завод, фабрикануд саашадаашье тодорхой хэмжээндэ үлөөгдэхэ. Тиихэдээ ажахын түрүү арганууд—акционернэ, ажахы доторой арендэ гэхэ мэтэ—үргэнөөр хэрэглэгдэхэ гэжэ ойлгосотой. Имагтал зөөри ёһотоор эзэмдэгшэдэй продукци гаргаа һаань, дэлгүүр хүсэд дэлисэтэй болохо гээшэ.

Хамтын эд зөөриин ашаар байһан предприятинууд удаадахи бүлэгтэ ороно. 1990 ондо эдэнэй хубита оройдоол 1,5 процент байгаа. Экономикые гүрэнэй бэшэ болгохо шэглэлэй диилэнхи болоод байхадань, нимэ предприятинуудай хуби 40—45 процентдэ хүрэхэ. Энэ бүлэг соохоо нэн түрүүн арендэ предприятинуудые нэрлэмээр. Ямаршье һалбарида бүхы түхэлэй эд зөөридэ арендэ гурим хэрэглэжэ боломоор. Байн-байн арендатор гүрэнһөө абаһан эд зөөриеэ өөртөө худалдажа абаха аргатай.

Саашань гэбэл, **ажахын нүхэсэлнүүд (товарищества)** гэһэн бүридэл бии. Бүри эхинһээнь гол фоннууд худалдагдажа абтадаг байна. Илангаяа дэлгэрэнгы түхэл янзань гэхэдэ, акционернэ булгэм болоно. Акционернэ предприятинуудай хубита мүнөө 40 процентдэ хүрэнэ.

Акционернэ бүлгэм хадаа гүрэнэй томо предприяти үмсэлһэнэй һүүлээр бии болодог, хубиин эд эзэмдэгшэдэй ассоциаци мүн. Үнэтэй сэнтэй саарһанай эзэн болоходоо, предприятиин ажалша коллективэй эд зөөридэ өөрын пай-хубитатай байһанаа ойлгоно. Гартаа абаһан дивиденднь коллективэй бүхыдөө хэр зэргээр худэлһэнһөө дулдыдаха жэшээтэй.

Үнэтэй сэнтэй саарһанай булюу талань ямар бэ? Нөөсэлэгдэһэн мүнгэ зөөри жэжэ хубинуудаар бутархагүй, тиимэһээ эдэ акцинуудай хубаарилагдахада, энэмни юрэл салин хүлһэн бэшэ, харин нөөсэлэлгэ мүн гэжэ хабаадаһан хүн мэдэжэ байха.

Хэрбээ анхандаа предприятинуудай дунда акцинуудые тараахадаа, «хажуу тээшэн» худалдаха эрхэгүй һаа, мүнөө нимэ тараалга урмашуулагдана.

Акционернэ эхитэй **арадай предприяти** гэзд байха. Имагтал нимэ предприяти эндэл хүдэлдэг хүнүүдэй (акционернэ предприятиһаа гол илгаань гэхэдэ) мэдэлэй байха ёһотой.

Предприятиингаа эд зөөриие эзэмдэзд, энэ өөһэдөө худэлөөд байхада, олон талаараа һайн. Хэрбээ хүлһэншэнөөр ороһон худэлмэрилэгшын юрэл салин хүлһөөрөө һонирхоод байдаг һаань, предприятиин эзэн болоһон худэлмэрилэгшэ үйлэдбэри шэнэдхэхые, финансова байдалыень бэхижүүлхые оролдоно. Олзонь ехэ болоно. Худэлмэрилэгшын хамтын олзо хоёр хубиһаа—салин хүлһэнһөө, дивиденднэ бүрилэнэ. Салин хүлһэ дээшэлүүлхэ эрилтэнүүд соностохоёо болихо, буналгаалха шалтагаануд үгы болохо. Салин хүлһэнэй фондын арьбалагдахада, үйлэдбэри хүжөөлгын фонд ургаха, ерээдүйдэ доходууд дээшэлхэ жэшээтэй.

США-да худэлмэрилэгшэдэй өөһэдынь худалдажа абаһан 11 мянган предприятида 10 миллион хүн худэлдэг юм. Энэмнай ороной худэлмэриин хүсэнэй 9 процентнь болоно. Харин манай орон дотор предприятиин гол фоннууд нобшоор худэлмэрилэгшэдтэ дамжуулагдадаг байна гээшэ.

Кооперативна предприятинууд дэлгүүрэй харилсаануудай тогтоолгодо мүн лэ өөрын үүргэ дүүргэдэг юм. Арадай предприятинуудһаа илгаань гэхэдэ, кооперативуудай гэшүүн болохын тула пай оруулдаг юм. Ондоогоор хэлэбэл, кооперативай эд зөөри гэшүүдэйнь мүнгэ зөөриһөө бүрилдэнэ бшуу.

Эд бараа гаргаха талаар ниитын үйлэдбэридэ кооператорнуудай хубита һаяын арбан жэлэй туршада 10—12 процентээр, саашадаа 15—18 процентээр ургаха жэшээтэй. Кооперативна ажал ябуулгын шэнэ түхэлнүүд бии болоно. Гэбэшье үйлэдбэриин, баригын кооперативуудынь түрүүшээр хүгжэхэ ёһотой гээд һанагдана. Имэл бүридэлнүүд илангаяа сэнтэй, өөһэдынгөө гол фоннуудые бэхижүүлхэ шадалтай.

Иимэ предприятинууд ажалай хэлсээ баталжа, хүнүүдые олоор хүлһэншэлхэ аргатай. Энэньшье ойлгосотой. Абаһаар кооперативай гэшүүн болохо гэхэдээ, тиимэ мүнгэн хаана-һаа олдохоб даа.

Саашань тоолобол, ниитын эмхинүүд, шажан мүргэлэй газарнууд хамтын эд зөөриин онсо түхэлнүүдынь болоно.

Предприятинуудай удаадахи бүлэг хадаа, **хубиин предприятинууд** мүн. Эд зөөриин ниитэ сэнтэй 0,5 процентнь хубиин предприятинуудта тудана. Дүрбэ-табан жэлһээ, манай һанамжаар, энэ тоо 10—25 процентдэ хүрэхэ зэргэтэй.

Хубиин предприятинууд гурбан түхэлэй байдаг: а) хүлһэншэнэй ажал хэрэглэдэггүй; б) хүлһэншэнэй ажал хэрэглэдэг; в) республикын дэбисхэр дээрэ хари гүрэнэй предприятинууд.

Манай республикада хубиин эд зөөри (хубиин ба хамтын түхэлнүүдээр) мүнөө дээрээ эконэмическа талаар ехэ бэшэ ааб даа, багахан. Эндэ хабаадагшад үйлэдбэриин өөрын хэрэгсэлнүүдые хэрэглэжэ, дэлгүүртэ продукци гаргадаг юм.

Хубиин предприятинууд худэлмэриин хүсэнүүдые яагаад бэе тээшээ татахаб? Гүрэнэй предприятинуудайхида орходоо, ехэ түлөөһэ түлэхэнь ойлгосотой. Гэхэ зуура гүрэнэй предприятида худэлһэнһөө ондоохон байха; бүри эрэшэмтэйгээр ажаллаха, тиихэдээ сагаа миин үнгэргэжэ гү, али хайша хэрэг миин ябуултажа байхагүй.

Гүрэнэй предприятинуудта мүлжэлгэ, дарлалга бии гээ-

НАЙДАЛТАЙГААР УГТАНАБДИ

Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумэй һүнэй фермэнүүдэй нэгэн болохо Вахмистровай һүнэй фермэдэ үнгэрһэн, 1991 оной дүнгүүдые соголһон суглаан дээрэ фермые даагша В. А. Лаптев нигэжэ хэлээ һэн:

— Гүрэндэ һү тушааха жэлэй түсэб-захилай ёһоор бидэ 8700 центнер һү худалдаха ёһотой байһан аад, 90 процентыень бэелүүлээбди. Һаалишаднай бултадаа нэгэн жэгдэ худэлөөгүй. Эгээл эрхимүүдынь—Н. Ф. Унагаева, Н. М. Былкова, С. Е. Кузьмина, һаамхай үнеэн бүрийөө дунда зэргээр 2200 килограмм һү һаапан байна. Энэмнай республикын дунда зэргын хэмжээнһээ доогуур үрэ дүн гээшэ ааб даа. Иимэ ахир-байдалнай үнгэрһэн жэлэй хабарһаа эхитэй юм. Булгадаа мэдэнэт, нёдондо, үбэлжэлгын һүүл багта, үбһэ тэжэлээр ехэ дуталдаа бэлэйбди. Зүнай бэлшээриин хаһын эхилтэр хэды ехэ һүн гээгдээ гээшэб! Харин намартаа малай эдеэ хоол бүйлуулдаг цехнай саһабарилгада орожо, аяар октябрийн хүйтэн хаһа саг болэтор заһабарилгань үнжагайраа. Тиимэһээ ноябрь, декабрь һарануудта тон бага һүн абтаа. Нэябрь соо һаалишаднай үнеэн бүрийөө дунда зэргээр 3 килограмм һү һаажа байгаа. Энэмнай бүтэхэгүй хэрэг лэ даа. Саашадаа нигэжэ хүдэлжэ яашье болохогүй.

Суглаан дээрэ үгэ хэлэһэн һаалишад, малшад, тэжээл буйлуулагшад шахардуу энэ байдалые яагаад дабаха тухай хэлсэһэн байха юм.

Үнеэдэй һаамые эрид дээшэлүүлхэнь хүшэр гэжэ һаалишад тодорхойлоо. Декабрь соо сүүдхын туршада фермын бүхы үнеэдһээ ороёдоол 10—11 центнер һүн һаагдажа байгаа бшуу. Харин һүүлэй үедэ, 70-аад үнеэдэй тугалтаһанай удаа, һаали бага багаар дээшэлжэ эхилээ. 1992 оной эхиндэ сүүдхын туршада дунда зэргээр 18 центнер һүн һаагдадаг болоо.

— Манай цех дүүрэн хүсэндөө хүдэлгэгдэжэ байнхай. Суг худэлдэг И. Н. Плюснинтэй хамта сүүдхын туршада гурбан фермэдэ хүртэхэ 40—45 тонно тэжээл буйлуулнабди. Энэ жэлэй тэжээл шанарай, витаминуудай талаар тулюуршаг. Холимол тэжээлдэ нёдондо свекло, капуста, хартаабха оруулалсадаг байһан һаа, энэ жэл тиимэ юумэмнай үгы,—гэжэ тэжээлэй цехые даагша А. М. Ярин хэлэһэн юм.

— Үбһэ тэжээлнай тулюур гэжэ голхороһон ябадал үндэһэгүй гэхэ байнаб. Үнеэн бүридэ хүртэдэг 2 килограмм үбһэнһөө гадуур 20 килограмм силос ба нэжээд килограмм хуурай концентрат үгтэдэг бшуу,—гээд, малшан Н. Толстихин тэрэнэй хэлэһые зүбшөөгөөгүй һэн.

Хэды тиигэбэшье, үнеэдэй һаам хараа байса дээшэлүүлхын тула үшөө олон юумэн хэгдохэ ёһотой гэжэ һанагдана. Нэн түрүүн, малай үүлтэр һайжаруулгын худэлмэриие гуримшуулха, ёһотоор ябуулха хэрэгтэй байһые фермын мүнөөнэй байра байдал гэршэлнэ. Иимэ ажал манай фермэдэ саг үргэлжэ, тодорхой шэглэлээр ябуулагданагүй. Хүршэ ажахынуудай фермэнүүдтэ, жэшээнь, Ленинэй нэрэмжэтэ ба «Советская Россия» колхозуудта үүлтэр һайжаруулгын ажал эдэбхижүүлһэнэй ашаар, үнгэрһэн жэлэй дүнгүүдээр һаамхай үнеэн бүрийөө дунда зэргээр 3000 шахуу килограмм һү абаа бшуу.

Ехэ Куналейдэ үүлтэртэ малай тусхай фермэ бии болгогдоо. Һайн үүлтэрэй, һү ехээр үгэдэг үнеэдэй тугалнуудые амяарань байлгажа, һайнаар харуулһалдаг, тобир тарган гунжад болгодог юм. Эдэ гунжадые ажахын бүхы гурбан фермэнүүдтэ хубаажа үгэдэг юм байна.

Манай совхоз-техникумэй зоотехническэ албанай мэргэжэлтэд иимэ гурим нэбтэрүүлжэ, нягтаар баримталхаяа яанаб? Энээнһээ гадна, фермымнай һаалишадай «улаан булан» гэжэ урдандаа нэрлэгдэдэг байһан байрые болбосон түхэлтэй болгохо аргагүй юм гү? Энэ байра дулаасуулагдадаггүй, һаалишадай сай бариха столшьегүй. Үбэлэй шэмэрүүн хүйтэндэ эндэ һаалишадта хоёр дахин халуун сай шанадаг болоходо яаха юм?

Һаалишадай, малшадай салин хүлһэ саг соонь, гуримтайгаар үгтэдэг болобол, һайн бэлэй. Мүнөө, бүхы юумэнэй хомор, үнэтэй болоһон сагта, салингаа абангуй байхада, хэсүүхэн даа. Хэды тиигэбэшье, бэрхэшээл түбэгүүдээр бидэнние уттаһан шэнэ 1992 оной эхиннээ фермымнай коллектив урма зоригтойгоор, хамсыгаа шуун хүдэлжэ байнхай. Саашадаа байра байдалнай зэнарха гэһэн найдалтайгаар һаалишаднай үдэр ошохо тума һаалинн хэм хэмжээе дээшэлүүлжэ байна. Гүрэнэй захил дүүргэжэ, шэнэ жэлэй түрүүшын хэдэн зуугаад центнер һүн эльгээгдээд байха юм.

Мүнөө үедэ фермын бүхы үнеэдһээ сүүдхын туршада һаагдаһан һүнэй хэмжээн 20 центнертэ ойртоо гэжэ тэмдэглэлтэй. Харин жэлэймнайшье даабари 300 центнерээр дээшэлүүлэгдэнхэй. Тиимэһээ хэхэ, бүтээхэ ажалнай ехэ.

Бусад коллективуудһээ ото хойнтожо, хүнэй хойно ябахань хашартай болоо гэжэ һаалишаднай хэлсэнэ. Үбһэ тэжээлэй элбэг байгаа сагта бүхы хаба шадалаараа боложо, һү һаамые хараа байса дээшэлүүлхээр ороёдожо байнхай. Үнгэрһэн жэлэйхидэ орходоо 300—400 килограмм ехэ һү һаахаар шиидэһэн манай һаалишадта ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө анхарал һуладуулагдахагүй бээ гэжэ найдагдана. Хотодо ажаһуугшадые һүн болон һүнэй продуктнуудаар таһалгаряагүйгөөр хангажа, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангалгын дэлгүүртэ иимэ эдеэ элбэг болгохын, энээнһээ уламжалан, сэнгүүдыень доошолуулха хэрэгтэ хубитаяа оруулалсажа байгаа һаалишад болон малшадта шэнэ жэлдэ амжалта хүсэебди!

З. МАЛЫХ,
Тарбагатайн районой Вахмистровай һүнэй фермын тоо бүридхэгшэ.

ОЛОНОЙ АША ТУҺАДА

Эд хэрэглэлгын кооперацийн хүдэлмэрилэгшэд эд сараагаар, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хүдөөгэй ажалшадые хангажа байдаг гээшэ. Тэдэнэй һуудал сайдалые болбосон һайн болгохо талаар кооперацийн хүдэлмэрилэгшэд үдэр бүриин анхарал оролдолго гаргадаг юм.

Районойнгоо хүдөө нютагуудта ажаһуугшадые али бүхы юумээр һайнаар хангахын тула Ивалгын райпогой хүдэлмэрилэгшэд хүсэ шадалаа элсүүлдэг байна. Угайдхадаа, мүнөө үедэ хүдөөгэй хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүд городойхидһоо дутуугүй болонхой. Ушар иимэнээ райпогой хүтэлбэрилэгшэд, юрын хүдэлмэрилэгшэд колхоз, совхозуудаар, предприятинуудаар, нэгэдэлнүүдээр, фабрика, заводуудаар, комбинадуудаар ябажа, хөөрэлдөөнүүдые хэдэг, хэлсээнүүдые баталдаг юм. Мүн лэ тэдэ Буркоопсоюзай баазануудаар дэншэжэ, үргэн хэрэглэмжын эд бараа, хубсаһа хунар болон эдеэ хоолой зүйлнүүдые бэдэрдэг. Хүн зоной үдэр бүри хэрэлдэг юумэ олохо гээшын, илангаяа мүнөө сагта айхабтар хүшэр, бэрхэшээлтэй байһаниинь ойлгосотой. Тиин олдоһон юумэ хүдөө нютагуудай магазинуудаар зүбөөр тааруулан хубаарилгада райпогой складуудые даагшад ехэ хубитаяа оруулдаг гээшэ.

— Хүдөө нютагуудай, һуурин тосхонуудай хүн зоной бүридэлые складуудые даагшад һайн мэдэхэһээ гадна, эдэнэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хуруу хухадгүйгөөр анхаралдаа абадаг байха юм. Энэ талаар манай Ивалгын райпогой эд сараанай болон эдеэ хоолой зүйлнүүдэй складуудые даагшад Тамара Цыреновна Цыреновае, Эрдэницо Хадановна Касьяновае тэмдэглэжэ болоно, — гэжэ худалдаа наймаанай талаар Ивалгын райпогой правлениин түрүүлэгшын орлогшо Тамара Федоровна Стрипунина хөөрэнэ.—Эхэнэр хүнүүдтэ энэмнай хүндэхэн хэрэг гээшэ. Угайдхадаа, эдэнэй ажал оньһожоруулагдаагүй. Гол түлэб жолоододой ашаа тээгшэдээр ажалладагшье һаань, тэдэнэр энэ талаар хамһалсахадаа, үдэр бүхэндэ хэдэн тонно ашаа буулгаха, тээхэ ушартай болодог. Юрэдээл, али бүхы юумэндэ ходо хүнэй гар хараад һуухагүй ха юмши даа. Тиимэһээ хайрсагуудые гү, али ондоошье элдэб юумэ татаха, түлхихэ ушар гаражал байгаа юм ааб даа. Гол шухала юумэниинь юун бэ гэхэдэ, ажал хэрэгтээ зүрхэ сэдьхэлһээ хандалга болоно.

Арбаад жэлэй урда тээ худөө ажахын институт дүүргээд, экономист мэргэжэлтэй боложо, Тамара Цыренова Буряадай худөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институтай экономикын таһагта худэлжэ эхилээ һэн. Гурбан жэл соо эндэ ажаллаһанайнгаа һүүлээр тэрэ Ивалгын райпогой эд сараанай складые даагша болоһон юм. «Нүхэрни—Анатолий Михайлович Цыренов нютагайнгаа кондитерска фабрикын хангалгын таһагта хангагшаар худэлдэг. Баяр хүбүүмнай Ивалгын дунда һургуулиин 1-дэхи класста һурадаг,—гэжэ Тамара Цыреновна хөөрэнэ.—Гэр бүлэ тухайдаа ондоо юуншье хэлэхэбиб даа. Ажал тухайгаа тобшохоноор тогтоhуу. Илангаяа мүнөө үедэ худалдаа наймаанда, хүн зониие хангалга дээрэ худэлхэ гээшэ айхабтар хүндэ хүшэр хэрэг ха юм даа. Тон хангалтагүй юумэниинь юуб гэбэл, мүнөө үдэр бүриин үргэн хэрэглэмжын эд бараагаар хүн зониие хангахын аргагүй болоод байна. Али бүхы юумэн дуталдана, байхадаашье абахын аргагүй, үнэтэй».

Эрдэницо Хадановна Касьянова Хурамхаанай дунда һургуули дүүргээд, 11 жэл соо «Буряттрансагентствэдэ» ажаллаһан байгаа. 1978 онһоо Ивалгын райподо түрүүшээр наймаалагшаар худэлөө һэн. Һүүлэй хоёр жэлһээ үлүү саг соо эдеэ хоолой складые даагшаар ажаллана. Нүхэрынь — Вячеслав Николаевич Касьянов «Красный Яр» гэжэ бага предприятида луговодоор худэлдэг. Гурбан үхибүүтэй. Алла гэжэ ехэ басаганиинь Улаан-Удын кооперативна техникум дүүргээд, Түнхэнэй оптово баазада товароведээр ажаллана.

Нигэжэ эдэнэр хүн зоной аша туһада үнэн сэхээр, үүсхэл эдэбхитэйгээр худэлжэ байна.

Б. М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): Т. Ц. Цыренова, Э. Х. Касьянова.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

СОВХОЗОЙ ОРОНДО—НЭГ

Сэлэнгын районой Сэлэнгын совхозой ажалшад хамтын суглаа үнгэргэжэ, совхозой орондо хүдөө ажахын хамтын нэгэдэл байгуулха гэһэн шиндхэбэри абаба. Иимэ нэгэдэл байгуулхын тулада бэлэдхэлэй ехэ ажал ябуулагдаа. Ажахын бүхы газарай хэмжээн, мал, техникэ, зөөри бүхы дээрээ тоологдожо гаргадаа. Нэгэдэлэй гэшүүн бүхэндэ хүртэхэ зөөриин хуби тоолон тодорхойлогдожо байна.

Харуусалгатай энэ ажалые зүбөөр бэелүүлхэн тула тусхай комисси хиналтын

хүдэлмэри ябуулаа
лаан дээрэ 15 хүн
лэй правлени
түрүүлэгшээр хэдэ
Тэдэнэй тоодо совх
И. М. Акуловай
коллективэй гэшүү
ажахын мэргэжэлт
дэ РАПО-гой түрүү
һан А. А. Буинов

НОВОСИБИРСК. Эндэхи академгородогой археологууд Белый Иос тосхон шадархи хада уулануудай орой дээрэ Хакасиин газар дэбисхэр дээрэ урдань ажаһуудаг байһан ургсаатанай наранай час олоһон байна.

Улаан элһэ шулуун мэтэ хатуу болгожо бүтээһэн хоморой шухаг астрономическа памятник саг харуулдаг байгаа. Энэ үндэр шулуун түхеэрэлгын һүүдэрээр 2,5 мянган жэлэй туршада хүн зон саг тодорхойлдог байһан юм.

Энэ нээлтын түүхэ һонирхолтой. Тус түхеэрэлгын дээдэ талада шубуунай толгойтой хүнэй бэе нэн түрүүн археологуудай анхарал татаа һэн. Скифүүдэй үе сагта хабаатай юрэ бусын энэ шулуун түхеэрэлгые һайса шудалаад байхадаа, юунэй түлөө хэрэглэгдэдэг байһыень элирүүлээ һэн. Сибириин урданай зон астрономиин талаар ехэ эрдэмтэй бэйгаа гээд энэ гэршэлнэ. Тэдэ урданай грегүүдтэй нэгэн доро шахуу наранай час бүтээһэн байна бшуу.

КРАСНОДАР. Кубаниич таряашадай 6000 гаран ажахы түрүүшынгээ хабарые үгтахань. Тэдээндэ хэдэн арбаад мянган гектар газар даалгагданхай, магазин, лоток, холодильник гэхэ мэтэ дамжуулан үгтэихэй.

Дэлгүүрэй гуримда орожо бэйгаа хүшэр хүндэ сагта олон фермернүүд хүсэ шадалаа нэгэдхэхэ гэжэ шиидэһэн байна гээд Тбилисскэ районой таряашадай ажахынуудай ассоциацийн түрүүлэгшэ Юрий Коровин хэлэнэ. Тиигэжэ тэдэ ороонхого ургамалнуудые богони болзор соо тарижа үрдихэ байна.

Табан ажахын эзэд суг ажаллаха гэжэ шиидээ. Хүршэ Белореченскэ районой 13 фермэ тэдэнэй жэшээ дагажа, газараа хамтадаа элдүүрилхэ бүлгэм байгуулаа. Финансын нөөсэ жаса тухай мүн лэ мартаагүй. Зооветеринарна албантай, ургамалнуудые хамгаалха станцитай холбоо бэрисаан гуримшуулагданхай. Крымскэ районой фермернүүд овощ буйлуулха талаар консервын нютагай комбинадтай хэлсээ баталһан байна.

Харин бусадтай хамтараагүй

Үдоогэй соёлой үлэмтада

тоодо оролсоно. Валерий Раднаевай, Мэдэгма Цыденовагай, Зинаида Буянтуевагай, Марина Гомбоевагай, Александра Биликтуевагай гүйсэдхэнэн дуу, хатарнуудые нютагайхидыиь үндэрөөр сэгнэдэг юм.

Нютагай дунда һургуулинин багшанар, үхибүүдэй саадай, больницын, сельпогой хүдэлмэрилэгшэд соёлой-спортын комплексын хүдэлмэридэ горитойхон туһаламжа үзүүлдэг.

Арадайнгаа ёһо заншалые һэргээжэ эхилһэн һүүлшын жэлнүүдтэ уран һайханай бүлэгэй хүдэлмэридэ ажалай ветерануудай олоороо хабаадалсадаг болоһониинь һайшаалтай. Тэдэнэй олонхинь бүри табяад онуудта залуухануд ябахадаа, аймагай, республиканска харалгануудта түрүү һуури эзэлэгшэд болоно. Бадмацоу Гомбоева, Цыренцоу Балданова, Долсон Биликтуева, Долгорцоу Санжиева, Хандацоу, Жамбал Санжиевтан, Виктор Хөшэгтуев болон бусадай эдэбхи, үүсхэлые тэмдэглэхээр. Урданай уянгата дуунуудые наһатайшуул А. Г. Будаева, А. Абидуева, Д. Д. Будаева гэгшэд залуушуулда заажа байдаг. «Сууряан» гэжэ нэрлэгдэһэн фольклорно ансамбль район, республика соогоо суутай боложо байнхай. Үнэргэн жэлэй июнь һарын һүүлээр тус ансамблиинхид Улаан-Баатар хотодо үнэргэгдэһэн арадай урлалгын ехэ нааданда хабаадажа, магтаал һайшаалда хүртөө юм. Монгол угсаата арадуудай түлөөлэгшэдэй хабаадалсадаг энэ ехэ наадан 1966 онһоо хойшо таба-табан жэл болоод лэ үнэргэгдэдэг юм. «Сууряан» ансамблиин гэшүүд Ц. Митапова, Т. Гомбоева, А. Абидуева, Б. Буянтуев, С. Зодбоев, Н. Цоктоева болон бусад грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр урмашуулагдаһан байна.

Ноёхоной уран һайханай бүлэгэй гэшүүд хүршэ ажахынуудайнгаа хүдэлмэрилэгшэдтэ айлшалжа байдаг, республикын мэдээжэ композитор байһан Н. Дамирановай дурасхаалые мүнхэлэн үнэргэгдэдэг Сэлэнгын аймагта заншалта болоһон үдэшэнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаададаг юм. Монгол ороной Сэлэнгэ аймагай, Дархан хотын ажалшадшье ноёхонойхидой уран бэлигые хужарлан харанаа байха. Гадна түб тосхонһоо холо хүдэлжэ ябаһан малшадые, механизаторнуудые хангалгада соёлшод онсо анхарал хандуулдаг юм. Ажалай түрүүшүүлдэ зорюулагдажа үнэргэгдэдэг үдэшэнүүд заншалта боложо байнхай. Буряадай ССР-эй габьяата малшан, СССР-эй Верховно Советэй депутат ябаһан, Ленинэй орденто суута хонишон Ж. Б. Санжиевай 60 наһанайнь ойдо зорюулагдаһан баярай үдэшэ тон һонирхолтойгоор үнэргэгдөө бэлэй. Нютагайхидынь, айлшадынь, худа, худагынарынь, хүбүүд, бэрээдынь хэды һайхан юрөөлнүүдые хэлээ, ямар һайхан дуу, хүгжэм зорюулаа һэм!

Арадайнгаа һайндэр Сагаалганине эмхитэйгээр үнэргэхын тула соёлшод эртээнһээ бэлдэжэ эхилдэг. Сагаалганай һайндэрэй программа тушаа, эдэ хэмжээ ябуулгануудта хүн зонине олоороо хабаадахыень уряалһан соносхолнууд гоё һайханаар шэмэглэгдэн үлгэгдэдэг. Энэшье удаа Бишэн жэлые угталга һонинооор үнэргэгдөө. Наһатайшуул П. Ц. Хайдапов, Д. Б. Улымжиева болон бусад юрөөл магтаалнуудые хэлэһэн, сугларагшадай анхарал, һонирхол татаһан конкурснууд үнэргэгдэһэн, дуу хүгжэм зэдэлһэн байха юм. Буряад эдеэ бэлдэхэ конкурсдо хүн зон олоороо хабаадаа. Сагаалганай заншалта эдеэн — үрмэ, зөөхэй, хуруул, эзэгэй, тоһон, мойһотой айруул, тибһэ, бообо, халааша, ногоон сай, һүн болон бусад амтан зүйлнүүд табигдаа. Столдо дүтэлһэн лэ хүн энэ сагаан эдеэнэй дээжэһээ ама хүрэхэ аргатай байба. Урданай заншалнуудые мэдэхэ, юрөөл хэлэхэ, дуу дуулаха, сагаан эдеэ бэлдэхэ талаар Ноёхоной дунда һургуулиин багшанарай. колхозой МТМ-гэй коллективүүдэй түлөөлэгшэд шалгаржа, олоной һайшаалда хүртэһэн байха юм. Эндэ багшанар Ц. Д. Митапова, Б-Н. Д. Цыдыпов, Д. Б. Болхоева, Б. Б. Цыбиков, Г. Ч. Бадареева, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд Р. Б. Дылыков, Ю. Н. Гонсорунов, А. С. Эрдынеев, Б. Ж. Санжиев, Н. Б. Доржиев, Б. Ц. Буянтуев болон бусад онсо шалгарһан байха юм.

Сагаалганай һайндэрэй үедэ ажалай түрүүшүүл нэрлэгдэжэ, тэдээндэ нрагуу һайхан дуунууд зорюулагдадаг, энэ жэлдэ түрэһэн хүнүүдые халуунаар амаршалдаг һайн һайхан заншал тогтонижоржо байнхай. Колхозой эрхим хонишод Ранса Нохошкуевагай, Батор Ухиновай, механизаторнууд Юндэн Цырендондоповой, Анатолий Балдановай, жолоошон Василий Жигмитовэй, һаалишан Сергей Гармаевай болон бусадай хүндэлэлдэ хонгёо дуунууд зэдэлһэн, уян хатарнууд гүйсэдхэгдэһэн лэ гээшэ.

Амбан сарай һээр шаажа хухалха гээшэ хүнгэн бэшэ. Гэбэшье ажахын зоотехник Батор Очиров шандааһа шангатай бэйһанаа харуулжа шадаа. Сагаалганай һайндэрые, соёлой-спортивна комплексын байшангые уран гоёор шэмэглэхэ хэрэгтэ нютагай хүбүүн Дондок Бадмацыренов хубитаяа ехээр оруулаа юм.

Соёлой гуламтын хоёрдохи дабхарта түбхинэһэн хүдөөгэй библиотекын гал үдэшэ бүхэнэтэ орой болотор ялардаг. Эндэ шэнэ газетэ, журналнуудые уншадаг залуушуул олон байдаг. Библиотекын мэдэлдэ дүрбэн мянга гаран ном үгтэнхэй. Уншагшадые дуратай номуудаарнь хангаха хүдэлмэрние библиотекарьнууд Д. Д. Доржиева, Г. В. Эрдынеева гэгшэд оролдосотойгоор эмхидхэдэг.

Соёлой-спортивна комплексын байшанда спортивна зал һайнаар түхеэрэгдэнхэй. Энэтэ волейболой, баскетболой, барилдаанай, столой теннисэй болон бусад секциинүүд хүдэлгэгдэдэг. Багша В. И. Эрдынеевэй оролдолгоор хүүгэ- спортын уласхоорондын мастер Егор Аюшеевтэй, Россин Федерацийн габьяата тренер В. М. Сыдеевтэй үнэргэгдэһэн уулзалга олоной сэдьхэлые ханааһан байха.

Мүнөө үедэ тохёолдоод байһан хүшэр үедэ соёлой-спортивна комплексын хүдэлмэри хүсэд дүүрэнээр эрхилхэ гээшэ хүндэ боложо байнхай. Хүгжэм зааха багшанарай дуталдаһан дээрэһээ эндэ нээгдэдэ байһан үхибүүдэй нүргуулиин филиал хүдэлгэдэхээ болинхой. Гэбэшье соёлой-спортын комплексын хүдэлмэрние таараха хэмжээндэнь ябуулжа байхын тула нютагай захиргаан, ажахын хүтэлбэрилэгшэд соёлой эмхиие материальна талаар дэмжэнэ. Һүүлэй үедэ нааданай хубсаһа оюулгада, хүгжэмэй түхеэрэлгэнүүдые худалдажа абалгада зуу гаран мянган түхэриг гаргашалагдаа.

— Энэ үедэ байдалай хэды хүндэ хүшэршье һаань, соелойнгоо гуламтада анхаралаа урданайхидал хандуулжа, туһаламжа үзүүлжэл байхабди,—гээд, Ноехон нютагай зайһан, ажахын түрүүлэгшэ Н. Д. Бадмаев хэлээ һэн.

Хүдөөгэй соёлой гуламтада аялга һайхан дуунуудаа зэдэлүүлжэ, уян хатарнуудаа гүйсэдхэжэ, наадан зугаагаа дэлгээжэ, нютагайхидна хужарлуулжа байхын тула соёлшод оролдосотойгоор хүдэлжэ байнхай.

Ноёхон, Ноёхон
Номгохон Ноёхон
Номинхон хоймортош
Жарганхайб! — гэһэн

аялга һайхан дуунай үгэнүүд эндэ ходоодоо зэдэлжэ байхань лабтай.

С. РИНЧИНОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: басагад хатарна; В. Будареевэй дуулахые С. Зодбоев баяан дээрэ дэмхэнэ.

А. ЕГОРОВОЙ фотонууд.

ЕХЭ САЯАНАЙ СААДА ТЭЭ

◆ ҮЕЫНГӨӨ НҮХЭР ТУХАЙ, ТЭРЭНЭЙ ҮРИ ХҮҮГЭД ТУХАЙ * ДАЙН ДАЖАРАЙ ГАЗАРТА * ШУЛУУТА, БҮРЭН-ГОЛ НЮТАГУУД ТУХАЙ * ◆ УЛААН-АХА КОЛХОЗОЙ АЖАБАЙДАЛһАА * ЭСЭГЫНГЭЭ ЗҮРГЫЕ ҮРГЭДХЭГШЭ

I. СЭДЭН ПАПАЕВ

Үрьеэлэг һууринда урдань үсөөхэн айл һуудаг һэн. Тэдэнэй дунда Папаев Сэдэн Цыбикович гэжэ байгаа. Сэдэнтэй ашаа шэрэлгэдэ, үбһэидэ ходо сугтаа ябагша бэлэйбди. Нүхэрэйнгөө абари зангые һайнаар мэдэхэ ябааб. Сэдэн набтархан бэетэй аад, бухэриг, ямаршье ажалда ядаха, тухашархa гэшые огто мэдэхэгүй, сэхэ сэдьхэлтэй, уур сухалгүй, ходо энэзбхилжэ ябадаг, дүрбэн тэгшэ хүн һэн.

Сэдэн хэр багаһаа агнажа дадаһан байгаа, эсэгын гурбан хүбүүд — Данзан, Шарлай, Сэдэн гэгшэд бэлэй. Сэдэн жэлэй ямаршьа сагта хүбшын һайхан дайдада агнажа гараа һаа, ганзагануудаа заатагүй хүрмэһэн буужа ерэхэ. Ходо урагшатай, олзотой, омог дорюунаар энэзбхилһээр орохо. Тэрэ арьяатан баабгайнуудыешье ходо олзолһон байха.

Нэгэтэ зун Урьеэлэгдэ Папаев Сэдэн, Доржиев Ошор, бидэ гурбан үбһэндэ ороо һэмди. Хүн үсөөн. Эды тэды үбһэ абаха хэрэгтэй гэһэн шангахан даабаринууд үгтэхэ. Нэгэ хүн шүүдэрэй хататар хахад гектар сабшаха, үбһээ тэрэ үдэртэнь һэлижэ байгаад, хатаажа бухаллаха, сомохо. Сабшагдаһан үбһые тэрэл үдэртэнь тушааха ёһотой. Үбһэнэй ябасые районһоо, республикаһаа дарганар ходо шалгажа, дутуу дундыень элирүүлжэ ябадаг байһан юм. Шалгалта гээшэнь амар заяа үзүүлхэгүй, ажалай эрилтэ тон шангаар табигдаха. Һүни бодхоогоод, үбһэ сабшуулдаг байгаа. Һая нэгэдхэгдэһэн ажахыда юун байхаб? Хамтынгаа ажалда гараха бүхэндее гэр гэрһээ эдеэ хоолоо бэлдэжэ ошохо. Гэртэһээ ерэһэн хоолоо бэе бэедээ хубаалдажа ябаад хүдэлхэбди. Таряа талхан хомор, үлэн хоохоншье ябаха ушар үзэгдэдэг һэн даа.

Нэгэтэ Сэдэн Цыбикович мүнее һүни марсада (хужарта) ошоһууб гэзд манайнгаа зүбшөөл абаа һэн. Зунай һүни шэб харанхы, хоёр хүнэй тэбэрилдэмэ бүтүү нүхэн мэтэ. Ааяма халуун, батагана шумуулай һиинаалдаан, марсада һууһан Сэдэндэ амар заяа үзүүлэгүй. Харин Сэдэн шибэдшье гээгүй, тэсэжэл мэдээ. Һүнинн тэнгээр даажа ядаһаар юумэ үргэлһэн Сэдэнэй отогтоо ерэхэтэйнь тэндэ, Доржиев үбгэн түргэн галаа һэргээбэ. Үлэн хоохон үбһэшэд ангай шүлэндэ шэнээ орожо, үбһэншье ураг-шатай, үбһэшэдшье садхалан ябадаг болоо бэлэйбди. Бүдүүн турагай мяха юундэ аминдаа эдихэбибди гээд, Сэдэн ангай хахадые Баян-Голойнгоо үбһэшэдэ үгэжэ хубаалдаа бэлэй. Зүб даа. Хангайн үгэһэн олзоһоо бултадаа ама хүрэхэ ёһотой юм гэжэ Сэдэн Цыбиковичэй хэлэһые һанажа ябагшаб.

Сэдэнэйхи гэр бүлэдее олон үхибүүдтэй. Наһанайнь нүхэр Хорлуу — Эхэгерой гэһэн нэрэ зэргэтэй һэн. Үхибүүдынь хойно хойноһоо туһа хэжэ эхилээ һааб даа. Бүрэн-Голой эхин һургуулида үхибүүдынь һурадаг байгаа. Тэдээн соохоо Бальжаанха гэжэ хүбүүн аргагүй шуран шуумар, һүбэлгэн, ухаансар, аргагүй бэрхэ хүбүүн һэн. Тэрэ багшанарай институт түгэсхөөд, республикын хэдэн районуудта һургуулиин директорээр, багшаршье хүдэлее.

Нүгее бэшэ дүүнздынь Дулма, Таня, Галя бүлта мал ажал дээрэ хүдэлжэ дадаһан, фермын үнеэдые һаажа, эхынгээ һургаалые халан абаһан байха. Һү һаали дээшэлүүлхэ хэрэгтэ басагадынь гэр бүлөөрөө өөһэдын эрилтэтэйгээр ажалладаг, бэе бэеынгээ малнуудые хараха, үзэхэ, дутуюень өөһэд дундаа хэлсэхэ, тингэжэ хүдэлхэдэнь, одоол урагшатайл байха. Сэдэнэй үхибүүдэй фермэнүүдээр хүдэлжэ ябахадань, ходо ошожо ажалыень харадаг, һонирходог, хөөрэлдэдэг бэлэй. Тэдэнэр колхозойнгоо дошхон дорюун хайһаг, һарлагуудые һаажа номгоруулдаг, һургадаг байгаа. Һү һаалгаар колхоз район соогоо жэл бүхэндэ ходо түрүү һуури эзэлжэ, түсэб даабаринуудаа жэншэдгүй бэелүүлхэ. Дулма, Таня, Норжомо, Галя гэгшэд хүнэй хойно ябажа үзөөгүй юм. Мүнөөшье тэдэнэй зарим хамтынгаа адууһа малай хойноһоо ябаһан зандаа. Цэрэн хүбүүниинь эрье хонидые харуулдаг. Бага хүбүүн — Александр колхоздоо элдэб ажалда хүдэлжэ, хүдэржэжэ, ажалай шангахан дабаа дабаһан, элдэб бэрхэшээлиүүдые үзэһэн байха.

Сэдэнэй үхибүүд булта айл болоһон, гэр бүлэдее үнэржэһэн, хүбүүд, басагадынь аша гушанараар дүүрэн. Дулма Таня хоёр Сорог нютагай ажалша бэрхэ хүбүүдһээ нэгэ нэгые шэлэжэ хадамда гараһан юм. Тэдэнэй үхибүүд баһал хүнэй хэмдэ хүрэһэн, айл бүлэнэр боложо, гэр байрануудаараа дүүрэнхэй юм. Нэгэ мэдэхэдэш, тэдэнэр ашануудаа үргэлсэжэ байха...

1941 он. Совет орондо булимтарагша дайсадай орожо, айхабтар хүндэ тамын харанхы үүдэ руу совет эрхэтэнине зобооһон гээшэ. Эгээл тэрэ үедэ нютагай хүнүүдэй сэрэгэй албанда хойно хойноһоо ошожо байхада, Сэдэн баһа өөрынгөө эллжээе хулээжэ ядан ябаа бэлэй. Тингэһээр байтар Сэдэндэ военкомой яаралтай дуудалга ерээ һэн.

Тингэхэдэнь золтойб, энэ бэеэрээ фронт ошохо хуби заяан тудаа гэжэ ехэ баярлаһаншье байгаа. Сэдэн Цыбикович Папаев дайнай эгээл хүшэр хүндэ Сталинградай шуһата тулалдаанай халуун дүлэн соогуур ябахадаа, хэдэн дахин шархатаһан юм. Тэрээнһээ хойшо Сэдэниие сэрэгэй албанһаа сүлөөлжэ, дайнай хоёрдохи группын инвалид болгоһон юм.

Сэдэн гэртээ ерэһээр нэгэ хэды үдэр амаржа байтараа, һанаата болон, үгы нихэдээ юундэ миин хэбтэхэ хүнбиб гэжэ бэеэ гэмнэн, намда ажал хэрэгтэй гэхэдэнь, колхозой правлени: Сэдэн Цыбикович, Та фронтһоо ерэһээр үнишье болоогүйт, үшөө нэгэ бага амарха эрхэтэйт гэхэдэнь, «дайн үшөө дүүрээгүй, тэндэ хүнүүдэй шуһан адхарна, тамын ехэ зоболон дайнай газар дээрэһээ шархатаад нютагаа ерэһэн хүндэ даб дээрэ ажал олдохогүй ха» гээд Сэдэн нэгэ хэды уруу дуруушье болоһон байгаа. Тэрэ үедэ фронтһоо ерэһэн хүнүүдые шадалтай һаань, тэрэ сагтань ажалда заатагүй абаха гэһэн гурэнэй тогтоол байгаа. Хахад һара үнэрхэлеер Сэдэнэй дахин колхозой правлениндэ ерэхэдэнь, адуушан бологты гэбэ. Тэрэ хүхюутэйгээр зүбшөөжэ, адуушан болоо бэлэй.

Адуун һүрэгүүдтэ ойр тойрон юун бэлшээри байхаб даа? Һүрэгүүдээ туугаад, холын хада хабсагай өедэ бэлшээхэ, манаха. Адуун һүрэг тогтууригүй, һүни үдэрые илгаруулангүй бэлшэжэл ябаха. Дулаан гэртэ һуухе саг гэжэ байгаагүй. Сэдэн нэгэ хэды хоногоор гэртээ ерэхэ зуураа, Урьеэлэгдээ нуга сабшалангаа уһалха, сэбэрлэхэ.

Нэгэтэ хабар, Нюрганай дабаан дээрэхи бэлшээридэ Сэдэн Цыбикович һүрэг олон адуугаа бэлшээжэ ябаба. Би тиихэдэ һая фронтһоо ерэһэн урдахи жэлнүүдтэ сугтаа энэ тэрэ ажалда хүдэлжэ ябаһан хадаа бэе бэеэ аха дүү мэтээр һанаха байгаабди. Тэрэ шуһата тамын далай соо юу үзөөгүйбибди? Тэндэ үхэлэй хилгааһан дээрэ торохын тэндэ буугай тобшонуудта хэдэн дахин дайрагдаад, шуһаяа адхажа ябаһанаа, энэ үулзалга дээрэ нюдэнэйнгее уһа гаргӓнаншье байгаабди. Тэрэ сагые һанан, һанан ябаха баатайбди. Сэдэнэйнгээ духа дээрэ шубуунай үндэгэнэй бартаха хонхор нүхэ ажаглахадам, тэрэнь лугшажа, хуухань хүдэлжэ байха юм. Минии тархи соо снарядай бутархайн үлэгдэл байһан зандаа. Нүхэрни тэрэниие барижа үзөөд, «үгы яажа амиды гараабши» гэжэ байжа гайхаба. Биш ходо каскаяа үмдөөд ябадаг байгааб, тэрэмни туһалаа һэн гэбэб.

Энэ соорхой толгойеш хараад, досоомни ёбогод гэбэл. Инхэдээ яажа ябанабта? Энэ хүндэ шархаһаа боложо толгойтнай ходо лугшажа, үбдэжэ ябана ёһотой гэхэдэм, үгы теэд хайшан гэхэбши, үбдее хадаа үбдее гэбэ. Одоол иимэ хатуу сэдьхэлтэй, урагшаа зүдхэһэн, һайхан заяатай хүнүүдэй нэгэн ябаа.

Тэрээнһээ хойшо Сэдэнтээ уулзахашье сүлөө болоогүй. Сагай үнэрхэ бүри хубилалтануд боложол байха. Сэдэн шархаһаа боложо, ойр зуура үбшэлөөд, наһа барахан юм. Сэдэнэй хамаг үхибүүдынь эсэгынгээ хэжэ ябаһан ажалые саашань дэмжэхэ, хүнэй хэмдэ бултадаа хүрэһэн, одоол үнэн сэхэ, ажалша бэрхэ хүнүүд боложо хүдэржэһэн улад юм.

Сэдэнэй бага хубүүн Александр партийна дээдэ һургуули дүүргэ, колхозойнгоо элдэб тушаалнуудые даажа ябаа. Тэрэ арбан табан жэлдэ парткомой секретарь байгаа. Хожомынь ахалагша бухгалтераар хэдэн жэлдэ хүдэлжэ, колхозойнгоо хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулһан юм.

«Улаан-Аха» колхоздо олон түрүүлэгшэнэр хүдэлөө, хоёргурбан жэлдэ хүдэлжэ байтарнь, тэдэниие түргэхэн һэлгэжэрхихэ. Тиигэжэ һэлгэлдээнэй боложо байхада, колхоздо хубилалтануд хайшан гээд хэгдэхэб? Гүрэндэ худалдаха малнуудаа шэлэжэ үгэхэдэнь, саанаа малнуудынь дууһан тооной жэжэнүүд болоһон юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ гүрэндэ худалдаха томо малай амидын шэгнүүр 260 килограммһаа дээшэ гарахагүй болоо. Мүн гүрэндэ колхозой үри шэри ехэ һэн.

Хубилган шэнэдхэлгын эрхэ байдалда шэнэ дэбжэлтэ түйлаха талаар зорилгонуудаа шэнжэлжэ, үрэ һайнтайгаар эрилхэ эрилтэнүүдэй табигдахада, «Улаан-Аха» колхозой малшад гүрэн түрын удхатай хэрэгүүдтэ гээгдэжэ болохогүй гэжэ мэдэжэ абанхай. Байра байдалаа шэнэлхэ, ажалай шанар тогтууритай болгохо, юумые элбэгээр хэдэг һаа, хүн юумээр дутажа, ядажа ябахаяа болихо. Илангаяа эдеэ хоолой зүйлнүүдэй хүртэсын талаар угаа бага хэмжээндэ байдаг болонхойбди. Урда жэлнүүдтэ үзэгдэнэн олон бэрхэшээлнүүдые дабажа гараха гээшэ хүнгэн хэрэг бэшэ гэжэ колхозой гэшүүд бултадаа мэдэжэ байна бшуу.

Урдань Бүрэн-Голой сомоной мэдэлдэ хоёр колхоз байгаа. Бүрэн-Голдо анха түрүүн 30-аад айл һуудаг һэн. 1930 ондо «Улаан-Шулуута» гэжэ багахан колхоз байгуулагдаа һэн. Худэлхэ хүнүүд малшан болохо зон ходо үсөөн байха. Урид худэлжэ байһан хүнүүд иишэ тиишэ ябашаха. Тиимэшье һаа, ажалаа хээд ябаа. Энэ колхоз элдүүриин ба бэлшээриин газараар элбэг тула үсөөн мал яһала хүрөөд байгаа. Ган гасуур гэжэ мэдэхэшьегүй, үргаса һайнтай, эртүүр дулаардаг, орой хуйтэрдэг, налуу набтар газартай. Үбһэнэй үедэ хүнэй үсөөн дээрэһээ, ногоогоо һайшалан, өхэбшэлжэ сабшаад байха.

Адууһа малай тоо толгойе олошоруулха, ашаг шэмэнь дээшэлүүлхэ хэрэг баһал урагшагүй һэн. Тиимэһээ иимэ заахан колхоз аминдаа байжа шадахагүй гэжэ хэлсэдэгшье байгаа. «Улаан-Шулуута» колхоз 20 гаран жэл соо тогтожо байһанаа 1955 онһоо хойшо «Улаан-Аха» колхозтой хамтараа һэн. Мүнөөшье Шулуута, Бүрэн-Голдо тоотой айл һуудаг, олонхи зониинь наһатай болонхой һэн.

Һаяхан би энэ нютагай анханай колхоздо хүдэлжэ ябаһан дайнай ба ажалай ветеран Урбаев Даша Забадеевичтэй хөөрэлдөөб. Нээрээ Шулуутада хүдэлхэ хүнүүд тон үсөөн. Тэндэ залуушуул олоороо зөөжэ ошоод, түбхинэжэ байгаад, адуу малаа олошоруулжа шадаа һаа, саашадаа олзо ехэтэй болоод, газар уһаяа, нуга сабшалангаа малшадтаа даалган үгэхэ, хэн, хаана ямар адуу, мал харуулһалнаб, хаагуур һуудалтайб, тэндээ эзэн ёһоор хамаг ажалаа хэдэг болохонь. Энэ талаар илангаяа залуушуулай дунда тэдэнэй ахалда хандасыень, ажалай шанарые газаа, досооһоонь нягтаар сэгнэхэ. Уужам үргэн байра газаагаа мал барихе хото хоёрёотойгоор ежалшадтаа барижа үгэдэг, энэ талаар анхаралаа хандуулдаг болонхой.

Доржо ДУГАРОВ.
журналист.

(Түгэсхэлынь хожом гараха).

ЛУУ БАГШАНАР ЭДЭБХИТЭЙ

Амгалантаар ...лжа, нютаг...дунда һургуулиин ороохо... Баруун-ур...үүдэн ба...айжа, тоо...ые багшын ...лан заахань, ...рэх дуугар...уулдаха юм. ...ураад хэлэн ...ын хэшээ...араашьеө...намда ехэл ...ан һэн. Тиин ...ерлэлгын бо...собоб. Удан...үүдэн үргэ...үхибүүд юрьөр...ор соо дуу...одхибо. Та...е харахадаа, ...ураадаар мэн...ын эхэ, эсэ...нургаал бай...

...ноһоо урин ...анеэбхилһэн ...й нарин бэе...ша басаган ...мэндээ хэл...шараа тайл...рай таһалга ...Хэжэнгын ай...нютагай ба...саган Санжима Чимитдоржиевна Балбарова болобо. Тэрэ 1986 ондо Дунда-Худанай һургуули дүүргэзд, 1990 ондо Буряадай багшанарай институтдай эхин классуудай факультет түгэсхэжэ, Амгалантын һургуулида багшалхаяа эльгэгдэһэн байна. Тиин энэ залуу багша ажалайнгаа намтар һаял эхилээд байна гээшэ ааб даа.

Санжима Балбароваһаа гадна үшөө нэгэ залуу багша тус һургуулида худэлдэг юм. Энэмнай эндэхи нютагай басаган Цыпилма Доржиевна Дашинимаева болоно. Тэрэ 1985 ондо Георгиевкын дунда һургуули дүүргэзд, Улаан-Удын багшанарай нэгэдэхи училищида орожо, тэрэнээ түгэсхөөд, 1989 ондо түрэл нютагаа бусажа, эхин һургуулида худэлжэ эхилһэн намтартай.

Амгалантын һургуули буряад шэглэлтэй һэн тула хэшээлнүүдынь түрэлхи хэлэн дээрээ үнэргэгдэдэг юм. Залуу багшанар ургажа ябаа үхибүүдтэ түрэлхи хэлэнэйнгээ гүн гүнзэгы удха шанарыень тайлбарилхаһаа гадна, холын сагһаа хойшо буряад угсаатанай эдэ удэрнүүд хүрэтэр абажа ябаһан сэсэн мэргэн һургаал заабаритай танилсуулдаг заншалтай юм.

Жэшээнь, өөрһөө аха зониие хүндэлжэ, хэлэһэн үгыень тогтоон абаха, налгай һайхан абари зантай байха, хамаг ан амитадые хайрлаха, оршон тойронхи байгаалияа бузарлахагүй гэхэ мэтын һургаал, заабринуудые удэр бүриин ажабайдалтай нягта холбоотойгоор ойлгуулжа үгэдэг байһаниинь һайшаалтай.

Хүүгэд физкультурын хэшээлнүүдтэ ехэ дуратайгаар ябадаг юм. Энэньшье гайхалгүй. Юуб гэхэдэ, эдэ хэшээлнүүдэй үедэ элдэб нааданууд, мүрысөөнүүд эмхидхэгдэдэг. Мүн тиихэдэ нютагай үхибүүд буряад дуунуудые сэзжэлдэхэ, дуулаха аргагүй дуратай гэжэ ойлгоо һэм. Энээнииень һаяшаг үнэрһэн Сагаалганай концертнаадан гэршэлбэ.

Һурагшад багшанарайнгаа хүтэлбэри доро бэлдэһэн концерт-наада, шог ёгто сценкэнүүдые түрэлхид болон нютагаархидайнгаа урда табидаг, уран шүлэгее уншадаг, хонгёо дуугаа дууладаг.

Эдэ үдэрнүүдтэ Санжима Чимитдоржиевна Балбаровагай хүтэлбэри доро Хоца Намсараевай «Жэгшүүритэ гурбан» гэһэн шог рассказай удхаар багахан зүжэг бэлдэжэ байнхай. Һаяар нютагайнгаа зоной урда харуулха юм.

Амгалантын һургуулиин залуу багшанар өөһэдынгөө эрдэм мэдэсэ улам дээшэлүүлхэ, түрүү дүй дүршэл халан абаха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулдаг гээд тэмдэглэе. Жэшээнь, Цыпилма Доржиевна Дашинимаева Буряадай багшанарай институтдай буряад хэлэ, бэшэгэй факультедтэ заочноор һурадаг юм.

Училищида абаһан эрдэм мэдэсээ улам нарижуулха зорилготой, энэ хараа бодолоо бэелүүлжэ байнхай. Залуу багшанар тосхоной ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаададаг гээшэ. Жэшээнь, соёлшодой агитбригадын бүридэлдэ орожо, холын гүүртэ, отарануудта үбэлжэжэ байһан хонишод, үхэршэдые соёл-гэгээрэлэй талаар хангаха хэрэгтэ горитойхон хубитаяа оруулдаг юм. Имагтал һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые, лекциинүүдые үнэргэдэг байна.

Иимэ урагшаа һанаатай, эрмэлзэл түгэс залуу зон, илангаяа багшанар, түрэл арадайнгаа хэлэ, ёһо заншал, соёл болбосорол хүгжөөхэ талаар нютагай зоной урдаа хараха хүнүүдынь болоно.

З. БАДМАЕВ,
манай корр.

ИТАР-ТАСС: түби дэлхэй мүнөөдэр

ООН.

Азербайджан, Армени, Казахстан, Кыргызстан, Молдова, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан гэһэн урданай Советскэ Союзай наймаа республика Нэгэдэмэл Нациинуудай Эхэхин гэшүүд болоодо. ООН-ой генеральна ассамблейн саашадаа үргэлжэлүүлэгдэһэн 46-дахи сессиг дээрэ нэгэн дуугаар дэмжэгдэжэ, иимэ шиидхэбэри абтаһан байна. Мүн һаяхан Сан-Марино республика ООН-ой гэшүүн болгон абтаа. Тингэжэ 175 гүрэн энэ эмхиин гэшүүд болобо.

ВИНДХУК.

Намибийн нинислэл хотодо «энэ зуун жэлэй» гэжэ нэрлэмээр хулгай болобо. «Консолидейтод Даймонд майнз» компаниин нарин нягтаар харуулалагдадаг штаб-квартирада тонуулшад эрэжэ, Урда Африкын 3,37 миллион рэнд сэнтэй (1,2 миллион шахуу доллар) 1436 алмаз шулуу хулгайлаа. Эдэ шулуунуудые Лондон эльгээжэ, саашань худалдахэ гэжэ фирмэ бэлдэһэн байгаа. **ИТАР-ТАСС.**

соёлой һонин

ТАЙЗАН ДЭЭРЭ— ШЭНЭ ЗҮЖЭГ

Улаан-Удын Н. Бестужевай нэрэмжэтэ ород драмын театрай артистнар эдэ үдэрнүүдтэ «Невеста из Парижа» гэһэн үзүжэг табихаяа бэлдэжэ байна. Лэдэжэ драматургнуудай нэрэн Владимир Константиновай Ізэшэһэн энэ зүжэг манай орон доторхи мүнөө үеын байдал аруулна. Зүжэгэй удхые тобшо тэдыгээр тайлбарилха болоо һаа, иимэ: залуу француз эхэнэр манай гүрэн ерэнэ. Тэрэнэй үбгэн эсэгэнь ород яһанай хүн байгаа. Тиимэһээ энэ эхэнэр уг гарбалайнгаа орон ерэжэ, элдэбын һонин, хүлеэгдэгүй ушарнуудтай, үзэгдэлнүүдтэй ушарна. Орон доторхи байдалаймнай али бүхы талаараа шахардуу байгаашье һаань, тэрэ ород хүндэ хадамда гаража, эндэ ажаһуухаар үлэнэ. Француз залуу эхэнэрэй иимэ «баатаршалга» харуулһан энэ зүжэгые Барнаул хотоһоо манай театрта хүдэлхөөр ерэһэн режиссер Анатолий Иванович Исаев найруулан табяа. Зүжэгэй гол рольнуудта Россин Федерациин габьяата артистка Лидия Архипова, Иннокентий Юхневич, залуу артистнар Марина Логина, Юрий Роголев, Игорь Трохин, Игорь Пилков болон бусад наадана.

Манай корр.

БАЯСУУЛЖАЛ БАЙҺАЙ

Нариихан аад, шанга тенор хоолойтой Болот Бороевой дуулахые шагнаагүй зон үсөөн ёһотой. Бага наһанһаа гоёор дууладаг байһан Болот хүбүүн оперын дуушан болохо гэһэн хүшэр, хүндэ мэргэжэл шэлэһэн юм. Агын дууша хүбүүнэй хүсэл зориг бэелжэ, консерватори дүүргээд; олон жэлэй туршада Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай тайзан дээрэ амжалта түгсөөр ажаллажа байна.

Һаяхан Гүрэнэй филармониин концертнэ зал соо РСФСР-эй габьяата артист Болот Бороевой хабаадалгатай үдэшэ үнгэргэгдэжэ, һайхан дуунууд зэдэлбэ.

Эгээл түрүүн Георгий Свиридовэй һүр жабхаланта, хүхюутэй зохёолнууд зэдэлжэ, артистын һайхан хоолойн баян арга боломжонуудтай шагнагшад танилсаба.Ород арадай хүхюун зугаатай дуунуудые Болот Бороев огсомоор дуулажа, энэ концертдэ ерэгшэдэй бахархал хананааба.Ород романснууд артистын программые шэмэглэһэн байна.

Илангаяа итальян хэлэн дээрэ дуулаһан оперонуудһаа аринууд, уянгата дуунууд дуушанай талаан бэлигые элирхэйлээ.

Буряад дуун... Зүрхэ сэдьхэлэймнай хүбшэргэйе дайрадаг, һайхан хүсэл мэдэрэл түрүүлдэг эди шэдитэй буряад дуунуудые Болот Бороев тон гоёор дуулажа, шагнагшадые баясуулаа. Мэдээжэ композиторнууд болохо Б. Ямпилов, Б. Цырендашиев, А. Андреев гэгшэдэй уянгата һайхан дуунуудые артист шагнагшадтаа бэлэглээ. «Түрүүшын дуран», «Бэс бэеэ гамная», «Жаран наһанай жаргал», «Тоонто нютаг», «Хүлеэгээрэй» болон бусад буряад дуунууд дуушанай программые шэмэглэнэ.

Энэ үдэшэ бэлиг түгэлдэр, хонгёо һайхан хоолойтой Болот Бороев шагнагшадаа баясуулаа, жаргуулаа. Үшөө һайхан дуунуудаараа, гоё аринуудаар хүгжэмдэ дуратайшуулые баясуулжа байһай гэжэ үреэнэбди.

Б. ДОРЖИЕВА.

«ӨӨДЭНЬ ХАЯҺАН ШУЛУУН...»

Ц. Нацагдоржын «Үүлэн заяа» оперо тухай

«Үүлэн заяа» гэжэ уянгата драматическа оперые Монгол ороной искусствын габьяата ажал ябуулагшад—Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай ахамад дирижер Ч. Жамсранжав, уран зурааша Ч. Гунгаасүх, мүн режиссёр Л. Эрдэнбулган, тиихэдэ хормейстер—Россин искусствын габьяата ажал ябуулагша Б. Ким, РСФСР-эй габьяата артистка Д. Линховоин, Буряадай ССР-эй габьяата артистка А. Архипова гэгшэд шадамар бэрхээр найруулжа, Улаан-Удын хүн зоной анхаралда һаяхан дурадхаба.

Монгол арадай түүхын хуудаһанууд һонирхол үүсхэнэ. Хан тайжын гэр бүлын бэшэ зоной засаг буляалдалгын үе, хүндэ үйлэ хэлэгдүүд, хёмороого ушарнууд хараг-шатай анхаралые нуудуулнагүй. Хан тайжа Хоролдой (СССР-эй арадай артист К. Базарсадаев) нарта барахадаа, засагаа тулюурхан, эрхэдэ дуратай Тэнүүн хүбүүндээ (артист С. Саранов) дамжуулнагүй, харин Нарийсэд басаганайнгаа (Буряадай ССР-эй габьяата артистка Л. Галсанова) нүхэртэ—Түмэртүр хүрьгэндее (В. Бальжинимаев) барюулна. Засагта һанаатай дабшаһан Хоовоолойн (Россин арадай артист В. Буруев) һамган Цүрхай (Монголһоо ерэһэн айлшан, энэ партиин түлөө Монголой Гүрэнэй шанда хүртэһэн А. Долгор) үбгэнтээ хамта Түмэртүрые алана... Иимэ жэгшүүритэ муухай һанал бодолтой, хүсэл эрмэлзэлтэй эхэнэрэй образые шанга меццо-сопрано хоолойтой монгол артистка шадамар бэрхээр гаргажа, шагнагшадай һайшаал магтаалда хүртөө. «Өөдэнь хаяһан шулуун өөрын толгойдо бууха» гэдэгтэл, засаг гартаа абахаяа һанаһан Цүрхэйн хүсэл бэелнэгүй, өөрынгөө хэһэн алга соохи хорые өөрөө уужа хосорно...

Свердловскын консерватори дүүргэһэн. Италида стажировко гараһан Монголой бэлигтэй залуу дуушаниие шагнагшад халуунаар үүтаба. Элитэ дуушаднай К. Базарсадаев, В. Буруев, В. Бальжинимаев болон бусад һонирхолтой образуудые байгуулаа.

Тэрэ үеын байдал харуулһан сценэнүүдэй гоё һайхан уран шэмэглэлые онсолон тэмдэглэхээр. Урдань манай театрта Ю. Ирдынеевэй «Дара эхын һүлдэ» гэһэн балет шэмэглэһэн дүршэлтэй уран зурааша Чойжилжавын Гунгаасүх энэ оперодо горитой хубитаяа оруулба. Өөрынгөө театрай ахамад уран зурааша, МНР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Ч. Гунгаасүх Ленинградай институт дүүргэһэн юм. Олон тоото зүжэгүүдые, нэрлэбэл, Бизе, Пуччини, Верди, Адан, Чайковский, Прокофьев гэгшэдэй зохёоһон оперо болон баледүүдые уран гоёор шэмэглэһэн габьяатай.

Манай республикын хүгжэмэй ажабайдалда ехэ дэмбэрэлтэй үйлэ хэрэг болоһон монгол оперые бэлигтэй режиссёр Л. Эрдэнбулган найруулан табяа.

Монгол буряад арадуудай харилсаата ажалые гэршэлһэн хүгжэмтэ шэнэ хүдэлмэри шагнагшадай сэдьхэл ханаагаа. Бэс бэстээ нягта холбоотойгоор ажаллажа байһан хоёр театрай уран бэлигтэнние республикын соёлой министр Н. Ю. Мадуев халуунаар амаршалба.

Тиихэдэ Буряадай республикада байгуулагдаһан Монголой консульствын Генеральна консул нүхэр Улзийсайхан үгэ хэлэжэ, дэмжэлгэ болгон, театрта мүнгэ дамжуулһан байна.

Е. ГИЛЬМУЛИНА.

Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай литературна таһагые даагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Долгор, Ч. Жамсранжав, Л. Эрдэнбулган гэгшэд хөөрэлдэжэ байна.

А. ШАГДАРОВАЙ фото.

АНХАРАЛАА ХАНДУУЛХА ШУХАЛА

Октябрьска районой дайнай, ажалай болон Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветерануудай советдэй ээлжэтэ пленум боложо, үбгэд, хүгшэдэй социальна хангалга ба хамгаалгын асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Тус асуудалаар Октябрьска районой ажалшадые социальна талаһаа хамгаалгын таһагые даагша А. М. Дамбуева элидхэл хэһэн, ветерануудай олон тоото асуудалнуудта харюусаһан байха юм.

Мүнөө район дотор дайнай [illegible] инвалид, тэрэ тоодо нэгэдэхи группын [illegible] хүн тоологдоно. Эдэнэртэ хирэ-хирэ [illegible]олоод тэдхэмжэ, туһаламжа үзүүлэгдэдэг болоо. Һүүлэй үедэ районой пенсионернүүдэй жасаһаа 300, Социальна хамгаалгын министерствэһээ 200 хүндэ тус туста[illegible], 200-гаад түхэриг мүнгэн үгтэһэн байна. Тиихэдэ ганса бээ 200 пенсионертэ 200 түхэриг тэдхэмжэ болгон үгтэһэн юм. Энээнһээ гадна 20 түхэриг сэнтэй үдын хоолой 5960 талон февраль һарада 411, март һарада 588 хүнүүдтэ үгтэһэн байха юм. Эдэнэр «Саяан», мяха-консервын комбинадай дэргэдэхи 3-дахи, 4-дэхи столовонуудта орожо, үдын хоол абажа эхилэнхэй.

— Манай район дотор социальна талаһаань туһаламжа үзүүлжэ байха 240, тэрэ тоодо Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай 21 инвалид тоологдоно. Бидэнэр олон янзын хүдэлмэри хэдэг болоообди. Инвалидуудай гэртэнь һайн дураараа ошожо, тэдэнэй ажабайдалаар һонирходог, магазинуудаар ябажа, заримандань халуун эдеэ хоол столовонуудһаа асаржа үгэдэг болоообди,—гэжэ тус районой социальна талаар хамгаалгын таһагай гурбадахи отделениие даагша Т. А. Нефедова мэдээсэбэ.

Ленинскэ комсомолой нэрэмжэтэ нарин сэмбын комбинадай ветерануудай советдэй түрүүлэгшэ Я. Н. Болембак үгэ хэлэхэдээ, комбинадайнгаа хүтэлбэрилэгшэдэй, ниитын эмхинүүдэй ветерануудтаа үзүүлжэ байдаг анхарал, оролдолго тухай хөөрэжэ, дүй дүршэлөөрөө хубаалдаба. Пенсидэ гараһан нүхэдэйнгөө үшөөшье хүдэлхэ шадалые хэрэглэжэ шадангүй, амаралтада ябуулнабди гэжэ Сибириин Науканнуудай академиин Буряадай филиалай ветерануудай советдэй түрүүлэгшэ Д. И. Царев хэлэбэ. Һайн мэргэжэлтэй эрдэмтэд ажалһаа болоулагдахадаа, ондоо нютагууд руу зөөжэ ябашана. Тиимэһээ кадрнуудтаа һайнаар хандажа, ажал хүдэлмэрээр гүйсэд хангаха байгаабди гэжэ мэдүүлбэ.

Орон дотор юумэнэй үнэ сэнгэй дээшэлһэнһээ болоожо, ветерануудай үгыржэ, гуйраншалха тээшээ болоһон тухай, энээниие болоулхын тула тэдэнэрые хамгаалха, аршалха, туһаламжа үзүүлхэ хэмжээ ябуулгаа улам үргэн дэлисэтэй болгоё гэжэ пленумдэ хабаадагшад мэдүүлһэн байна. Мүн эдэнэр хэлсэгдэһэн асуудалаар тогтоол баталан абахадаа, «Ветеранууд тухай» Хуули бии болгохо тухай һанамжа, дурадхал оруулһан байна.

Ч-Д. БУДАЕВ.

ТЭМСЭЛЭЙ ОХИН СООГУУР

Боксоор Буряадай ССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн гурбан үдэрэй туршада Улаан-Удын хүүргын түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой соёлой-спортын комплекс соо болобо. Манай республикын спортын бүлэгүүд болон клубуудай 80 гаран арһан бээлэйн шадабаритад хабаадаһан байгаа. Гадна Номгон далайн флодой спортын клубай хэдэн гэшүүд Владивостогһоо ерэжэ, хабаяа туршаба. Энэнь зарим шэгнүүрнүүдтэ тулалдаанай эршые улам бадаруулһан байха юм.

— Мүнөө сагта мүрысөө үнгэргэхэ гээшэ гайтайл болоод байна даа. Ганса энэ залые арендээр абахадаа, 21 мянган түхэриг түлэбэбди. Ринг түхеэрхын тула хабтагай модо худалдажа абалгада 8 мянганһаа дээшэ түхэриг хэрэгтэй болоо. Соносхолдо, комендантска бригадада, судьянарта түлэхэ хэрэгтэ 10 мянга гаран түхэриг гаргашалагдаа. Теэд иимэ ехэ мүнгэн маанадта, спортын эмхинүүдтэ, хаанаһаа байхаб даа. Энэ таларр «Линда» гэжэ оптовохудалдаа наймаанай фирмэ (генеральна директорынь Н. И. Грязнова, коммерческэ директорынь В. А Халаев) спонсор боложо, ехэ туһа хүргэбэ. Бүхы гаргашануудыемнай харюулхын тула, гоё һайхан, үнэтэй шангуудые худалдажа абахын тула тус фирмэ 50 мянга гаран түхэриг гаргашалаа,—гэжэ Физическэ культура ба спортын таларр Буряадай ССР-эй түрэнэй комитедэй дэргэдэхи Спортын мэргэжэл дээшэлүүлхэ һургуулиин (ШВСМ) ахалагша тренер, спортын мастер Валентин Николаев хөөрэнэ.

Мүрысөө нээлгын парад баярай оршон байдалда үнгэрбэ. 1991 ондо ехэ ехэ бүхэсоюзна мүрысөөнүүдэй дүнгүүдээр амжалта түйлаһан 10 хүбүүднай СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргээһэн. Эдэнэй зүргаандань, тусхайлбал, Иван Мелентьев, Владислав Цыбиков, Цырен Лодоев, Борис Садаев, Данзан Чойжинимаев, Александр Бачин гэгшэдтэ эндэ «СССР-эй спортын мастерай» үнэмшэлгэнүүд, значогууд барюулагдаба. Һүүлээрнь Закаменск хотын хүүгэдэй спортын тусхай һургуулиин директор Сергей Иванович Васильевта бүхэсоюзна категориин судьягай, «Буряадай ССР-эй физическэ культурын габьяата худэлмэрилэгшэ» гэһэн нэрэ зэргэнүүдые олгохо тухай дипломууд барюулагдаһан байгаа. Энэнь бэлигтэй бэрхэ залуу боксернуудые һурган хүмүүжүүлхэ талаар тэрэнэй ехэ габьяатай байһые гэршэлнэ бшуу.

Түрүүшын үдэр ринг дээрэ 26 уулзалга болобо. Эндэ болоһон тулалдаанууд бултадаа шахуу шанга тэмсэлдэ үнгэржэ, сугларагшадые баясуулаа. Зүгөөр эдэнэй дундаһаа онсо шалгарма уулзалганууд дайралдаа гэжэ абаһаар лэ тэмдэглэлтэй.

Тээсгэн Россин Федерациин студентнэрэй дунда Саранск хотодо үнгэргэглэһэн мүрысөөндэ яһала һайнаар тулалдаһан Зүүн Сибириин технологическа институдай студент Мэргэн Опбултой уулзахалаа багшанарай институдэй студент, спортын мастер Степан Хорлоев шангахан шалгалта абаба. Хэды шүүгдӭшье һаа, М. Опбул ехэ һургаал абаха ёһотой гэжэ һанагдана.

«Байгал» журналай шанда хүртэхын түлөө нёдондо жэлэй уласхоорондын мүрысөөндэ хоёрдохи һуури эзэлжэ, спортын мастерай норматив дүүргэһэн Цырен Лодоев Яруунын районэй Мужыхын дунда һургуули түгэсхөөд, мүнөө багшанарай институдта һурадаг юм. Тэрэ технологическа институдай студент Чингис Дамбаевтай уулзахалаа, гоё һайхан арга дүрэтэй байһанаа харуулба. Тэнсүү шанга тэмсэлдэ Ц. Лодоев илажа, урагшаа гараба.

Бэшүүрэй райондо арһан бээлэйн нюусатай танилсаһан спортын мастерта кандидат Арсентий Цыремпилов шандааһа шангатай, онсо ээрыч арга дүрэтэй байһанаа харуулжа, ЛВРЗ-гэй спортын клубай дэргэдэхи «Ринг» гэжэ боксын тусхай һургуулиин һурагша, спортын мастер Олег Широковые очкогоор шүүгээд, хоёрдохи удаа Бэшүүрэй дунда һургуулиин 11-дэхи классай һурагша Иван Хлызовые дилдэһэн байгаа. Тиигэжэ түгэсхэлэй нааданда спортын мастер Алексей Овчаренкэтэй уулзаха юм.

Хахад финалай нааданууда 51 килограммай шэгнүүртэ ана-мана, һонирхолтой шанга тэмсэл болобо. Эндэ спортын мастернууд Владислав Цыбиков, Олег Пятков гэгшэд мэргэжэл шадабарияраа булюу байжа. Булат Гармаевые, Галдан Шагдаровые илаа.

Удаадахи шэгнүүртэ манай айлшан —Владивосток хотоһоо ерэһэн спортын мастерта кандидат Борис Вичкуров ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байхаһаа гадна, хүндэ нюдаргатай, онсо өөрын онол аргатай байһанаа харуулжа, Улаан-Удынхидэй дура [illegible]таба. Тиигэжэ тэрэ түгэсхэлэй нааданда Буряадай багшанарай институдай 4-дэхи курсын студент Степан Хорлоевтой түгэсхэлэй нааданда уулзаха эрхэдэ хүртэбэ.

Бусад уулзалгануудта А. Банзаракцаев —Н. Манаповые, А. Тангасов—Х. Эрдынеевые, Б. Садаев—Ц. Лодоевые, А. Банзаракцаев—С. Галдановые, В. Бардахеев—В. Бадмажаповые, И. Балагуров—А. Беляковые, Б. Батуев—Б. Дамбиевые, Ю. Борисов—С. Батуевые, А. Овчаренко—С. Павловые, А. Цыремпилов—И. Хлызовые, А. Андреев—А. Балдухаевые, Г. Бадмаев — О. Будуевые, В. Знайденко—А. Бачиниие, А. Кривоносов—А. Куркиниие, Ю. Лебедев—А. Холодиловые диилэжэ, түгэсхэлэй нааданда гараба.

Эндэ Цырен Лодоев Борис Садаев хоёрой уулзалгые онсолон тэмдэглэлтэй. Эдэмнай Буряад ороной бэлигтэй бэрхэ залуу боксернууд юм. Нёдондо жэл «Байгал» журналай шанда хүртэхын түлөө мүрысөөндэ уулзахадаа, Садаев шүүгээ һэн. Харин энэ удаада ринг дээрэ тээм тэрээ тулалдаан болоожо, тэдэнэй хэниньшье мүхөөгөө үгтэхэ хэбэргүй. Лодоев халта булюу байгаа гэжэ һанагдана. Зүгөөр судьянар Садаевта илалта олгобо. Сэхыень хэлэхэдэ, залуу боксернуудай бар хүсые, мэргэжэл шадабариие али бүхы талаһаань зүбөөр сэгнэжэ, үнэн зүб шиидхэбэри абаха гээшэ судьянарай гол зорилго болохо ёһотой. Үгы гэбэл, бэлигтэй бэрхэ залуу хүбүүдэй хүсэл эрмэлзэлые бууруулхадаа магадгүйл.

Иигэжэ гол түлэб эгээл бэлигтэй бэрхэ, хүсэн түгэс боксернууд түгэсхэлэй нааданда гараба. Һүүлшын үдэрэй мүрысөөн тухай удаадахи репортаж соогоо хөөрэхэбди.

Ж. БАТОМУНКОЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Тулалдаанай үе.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ фото.

Анхарагты, шэнэ ниитэ

БУРЯАД НЭРЭНҮҮД ТАЙЛБАР

(Үргэлжэлэл. Эхниинь мартын 17-ной номерто).

Габа, Гава (түбэд үгэ)—жаргалтай, баяртай.

Гадамба (түбэд үгэ)—һурган хүмүүжүүлэгшэ, Түбэдэй Буддын шажантанай гэлукпа һургуулиин хуушан нэрэ.

Гадан (түбэд үгэ)—баяртай, Бурхадай, Буддын шажантанай ажаһуудаг Тушита гэжэ газарай нэрэ.

Гажидма (түбэд үгэ)—ехээр һайхашаалга гаргагша.

Галдан (түбэд үгэ)—үршөөгдэһэн хуби заяатай, юрөөл хүртэһэн.

Галсан (түбэд үгэ)—һайхан хуби заяан.

Галши (түбэд үгэ)—ехэ хуби заяан, зол жаргалтай.

Гамбал (түбэд үгэ)—толорһон жаргал.

Гантимур (хитад-түүрэг үгэ)—түмэр.

Гарма (түбэд үгэ)—одон, аймаг одон.

Гатаб, Гатыл (түбэд үгэ)—баяр баясхаланда хүртэһэн, даяанша, монах.

Гении (түбэд үгэ)—һайхан сэдьхэлтэ, һайхан ябадалта.

Гомбо (түбэд үгэ)—сахигша, хамгаалагша, аршалагша.

Гонгор (түбэд үгэ) — сагаан сахигша.

Гончик (түбэд үгэ)—эрдэни.

Гумпил (түбэд үгэ) — бүхы юумэ элбэгжүүлэгшэ (алдар соло, буян хайра, зөөри баялиг).

Гунга (түбэд үгэ)—баяр, баясхалан, «Ананда» гэжэ санскрит үгын түбэд оршуулга болоно.

Гунгар (түбэл үгэ)—саб сагаан.

Гунжид (түбэд үгэ)—бултаниие баярлуулагша.

Гунзын, Гунзэн (түбэд үгэ)—бүгэдые элсүүлэгшэ, бултаниие түлгалжа байгша.

Гунсэн, Гунсэма (түбэд үгэ)—бултанһаа эрхим.

Гурдарма (санскрит үгэ)—багшын һургаал.

Гуро, Гүрэ (санскрит үгэ)—багша, оюун бодолой һурган хүмүүжүүлэгшэ.

Гылык, Гэлэг (түбэд үгэ)—жаргал, аза талаан, сэсэглэн һалбаралга.

Гыма (түбэд үгэ)—амгалан, тэнюун байдал.

Гэндэн (түбэд үгэ)—бурханда һүзэгтэй, һайхан ябадал.

Гэргэн (түбэд үгэ)—харгалзагша, һурган хүмүүжүүлэгшэ, багша.

Д

Даба (түбэд үгэ)—һара.

Дабажап (түбэд үгэ)—һараар хамгаалагдаһан.

Дагба (түбэд үгэ)—сэбэр.

Дагдан (түбэд үгэ)—мэдээжэ, суута.

Дагзама (түбэд үгэ)—алдар солотой ябагша.

Далба (түбэд үгэ) — аалин, намдуу байдал, амар заяан.

Дамба, Дамби (түбэд үгэ)—эрхим дээдэ, эрхим һайн, гэгээн.

Дамбадоржи (түбэд үгэ)—гэгээн алмаз.

Дэмбинима (түбэд үгэ)—мүргэлэй наран, (Будда) багшын наран.

Дамдин (түбэд үгэ)—мориной хүзүүтэй.

Дампил (түбэд үгэ)—сэсэглэжэ байһан жаргал.

Дандар (түбэд үгэ)—(Будда багшын) һургаалнуудые дэлгэрүүлэгшэ.

Данзан (түбэд үгэ)—(Буддын) һургаалнуудые баряаша, (Буддын шажанниие) дэмжэһэн эрдэмтэ.

Дансаран (түбэд үгэ)—гэгээн, сэсэн мэргэн.

Даксрун (түбэд үгэ)—һургаалнуудые сахигша.

Дара (санскрит үгэ)—сүлөөлэгшэ.

Даржа [illegible] хүгжэмтэ, [illegible]

Дари, Дар[illegible] абарагша, нэрэ.

Дарибая [illegible]—толорһон [illegible]

Дарижан [illegible]—Сагаан [illegible] луулагша.

Дариханд[illegible] үгэ)—(зоб[illegible] абарагша.

Дарма (т[illegible] луу.

Даши (т[illegible] сэглэн һанб[illegible] үйлэдэгшэ.

Дашибал[illegible] лай ялалт[illegible]

Дашигал[illegible] үйлэдэлгэдэ[illegible]

Дашидон[illegible] жаргал зо[illegible]

Дашижа[illegible] лаангаар [illegible]

Дашима [illegible] тай. Бурха[illegible]

Дашинам[illegible] һайн һайхан [illegible]

Дашинин[illegible] үйлэдэлгэн[illegible]

Дашараб[illegible] найдамтай [illegible]

Дашицэ[illegible] наһанай аш[illegible]

Димэд (т[illegible] бээ.

Долгор, [illegible] —сагаан а[illegible] эхын түбэ[illegible]

Должин[illegible] —ногоон [illegible] Дари эхэ[illegible]

Должит [illegible] лагша, аб[illegible]

Дондон [illegible] наатай.

Дондуб [illegible] амитадай) [illegible] лэгшэ.

Донид (т[illegible] хин.

Донир (т[illegible] нан тухай [illegible]

Доржи (т[illegible] луун, тодо[illegible] тайжа.

Дубшан [illegible] йогошон.

Дугар (т[illegible] хэл дурсг[illegible]

Дугаржа[illegible] гаалагдан[illegible] сэтэ бурхан[illegible] байгша.

Дугарма[illegible] шүхэр дүү[illegible] бүүдые [illegible] сагаан шу[illegible]

Дүгбэ (т[illegible] хан хангал[illegible]

Дүгдан [illegible] гүүлэсхы [illegible]

Дулма, [illegible] (зоболойн[illegible] лэгшэ.

Дүнзэн [illegible] зоохилогш[illegible]

Дэжэд [illegible] байлга, а[illegible]

Дэлэг (т[illegible] дал, зол [illegible]

Дэмбрэ[illegible] үгэ)—зүм.

Дэмпил [illegible] ябадалые [illegible]

Дэмчэ[illegible] —дээдэн [illegible]

Донжин[illegible] шэг, тулг[illegible]

Дэнзэн, [illegible] зол жарг[illegible]

Дэнсэн (т[illegible] үгэ.

Дэшин [illegible] ашаг туһа[illegible]

Дэшэг [illegible] гээр ерэг[illegible]

«Та[illegible] гэжэ но[illegible]

БУРЯТИЯ

мүнөөдэрэй номерто

«Уншагша дурадхана, бодомжолно, шүүмжэлнэ» гэһэн ниитэ гаршаг доро тобшо мэдээсэлнүүдэй суглуулбари газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ олоной һонорто үгтэбэ.

Засаг хубилалгын түрүүшын алхамууд. «Хүдэлмэришэдэй поселогой хүгжэлтын саашанхи алхамууд ойлгосогүй байһаар» — Баргажанай-Адаг поселогой зайһан В. И. Бутовтай журналист А. Капустинай үнгэргэһэн хөөрэлдөөн.

Гэр байрын шиидхэгдээгүй асуудалнууд. «Тоодогто тосхоной шэнэ шэнжэ» — С. Очировай статья.

Үндэһэн соёлой асуудалнууд. «Минии нангинаар һанадаг юм» статья.

Бур[illegible] соведэй [illegible] туулан. [illegible] алишье [illegible] хамгаал[illegible] тановай [illegible]

Спор[illegible] гын эзэ[illegible] дархано[illegible]

Сонос[illegible]

Хойто[illegible] то рай[illegible] бордоһо[illegible] метр [illegible] Хойто [illegible] ниндее [illegible] 12, бүс[illegible] дее 15-[illegible] градус [illegible]

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ:
ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж., НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э., ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Б. Ц.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй хүдэлмэриин ба ниитын эмхинүүдэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа—2-64-36. (даагшань), 2-63-86, 2-69-58. соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-67-81; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректориуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда — 31-61, Агинскда—3-45-94.
Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери 2-54-54, вахта —2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха.
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй.
Газетын индекс 50901. Тираж 7.500.
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 23.55.

Буряадай ССР-эй Хэблэлэй ба олондо мэдэ[illegible]гын министерствын республиканска типогр[illegible]да газетэ барлагдан хэблэгдэбэ.
Директорэйнь телефон 2-40-45.